

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Rudolf Svačina a Václav Jaroš – léta strávená v nacistickém věznění

Vypracovala: Anna Kratochvílová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Stanislav Holubec, Ph.D. et Ph.D.

České Budějovice 2020/2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury uvedených níže v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 74b zákona č. 111/1998 Sb. souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdané kvalifikační práci. Dále souhlasím s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Písku, dne 20.4. 2021

Anna Kratochvílová

Předně bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Stanislavu Holubci, Ph.D. et Ph.D. za pomoc během zpracování práce a užitečné rady. Zároveň bych na tomto místě ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost v průběhu celého mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se bude zabývat osobou Rudolfa Svačiny, příslušníkem českého učitelstva z pohraničí, jeho mentalitou, identitou a zejména způsobem vzpomínání na prožitek věznění v koncentračních táborech v období druhé světové války. Teoretická část se bude zaměřovat na výčet forem nacistické perzekuce českého obyvatelstva během okupace, poté bude následovat krátké shrnutí historie koncentračního tábora Flossenbürg, Malé pevnosti Terezín a věznice na Pankráci, které bude následně konfrontována s osobními vzpomínkami Rudolfa Svačiny a Václava Jaroše z dob jejich zatčení a následného věznění. Empirická část práce nabídne srovnání vzpomínek Rudolfa Svačiny, vesnického učitele z Domažlic, s Václavem Jarošem, pražským učitelem vězněným v pankrácké věznici. Součástí empirické části bude vylíčení života Rudolfa Svačiny, zejména jeho pedagogické praxe a zkušeností z meziválečného období, stejně tak bude zobrazen vzhled do života Václava Jaroše. Cílem kvalifikační práce bude zmapovat vzpomínky Rudolfa Svačiny a Václava Jaroše na dobu jejich věznění a poskytnout tak úplný vzhled do života dvou obyčejných lidí snášejících úděl nacistického věznění.

Klíčová slova: Rudolf Svačina, koncentrační tábor, nacistická perzekuce, učitel, Václav Jaroš

Annotation

The bachelor thesis will deal with the person of Rudolf Svačina, a member of the Czech border teachers, his mentality, identity and especially the way of remembering the experiences of imprisonment in concentration camps during the Second World War. The theoretical part will focus on listing the forms of Nazi persecution of the Czech population during the occupation, followed by a brief summary of the history of the Flossenbürg concentration camp, the Terezín Small Fortress and the Pankrác Prison, which will then be confronted with the personal memories of Rudolf Svačina and Václav Jaroš from the time of their arrest and subsequent imprisonment. The empirical part of the work offers a comparison of the memories of Rudolf Svačina, a village teacher from Domažlice, with Václav Jaroš, a Prague teacher imprisoned in the Pankrác prison. The empirical part will describe the life of Rudolf Svačina, especially his pedagogical practice and experience from the interwar period, as well as an insight into the life of Václav Jaroš. The aim of the qualification work will be to map the memories of Rudolf Svačina and Václav Jaroš during their imprisonment and thus provide an overall view of the life of two ordinary people who suffered the fate of a Nazi prison.

Key words: Rudolf Svačina, concentration camp, the Nazi persecution, teacher, Václav Jaroš

Obsah

Úvod	7
1. Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí	11
1.1. Perzekuce obyvatelstva	11
1.2. Perzekuce školství	15
2. Tři vězeňské komplexy využívané nacisty k perzekuci českého národa	18
2.1. Malá pevnost Terezín	18
2.2. Koncentrační tábor Flossenbürg.....	20
2.3. Věznice Pankrác	22
3. Rudolf Svačina – vzpomínky na léta strávená v koncentračních táborech.....	24
3.1. Život Rudolfa Svačiny	24
3.2. V koncentračním táboře Flossenbürg.....	26
3.3. Na gestapu v Klatovech.....	28
3.4. V Malé pevnosti Terezín	30
3.5. Na kladenském gestapu	32
3.6. Zpátky v Malé pevnosti Terezín.....	33
4. Václav Jaroš – Zápisky politického vězně.....	39
4.1. Život Václava Jaroše	39
4.2. Vzpomínky na věznění v pankrácké věznici.....	41
5. Porovnání vzpomínek Rudolfa Svačiny a Václava Jaroše.....	46
Závěr.....	51
Zdroje	56

Úvod

V bakalářské práci, která nese název *Rudolf Svačina a Václav Jaroš – léta strávená v nacistickém věznění*, se zaměřím na vyličení nacistické perzekuce českého obyvatelstva v období nacistické okupace, kterou primárně doložím na životě člověka z řad českého učitelstva Rudolfa Svačinovi, a také na životě pražského učitele Václava Jaroše.

Práce je rozdělena na dvě hlavní teoretické kapitoly, které budu dále rozvíjet v několika podkapitolách. Na ty bude volně navazovat část empirická obsahující dvě hlavní kapitoly, zabývající se osobními vzpomínkami dvou mužů vězněných za nacistické okupace. Poslední část se pak bude věnovat krátkému srovnání těchto vzpomínek. V první kapitole blíže rozeberu formy nacistické perzekuce, především útlak obyvatel Protektorátu Čechy a Morava s ohledem na politickou situaci, kulturu, média a obyvatelstvo. Zvláště se zaměřím na perzekuci školství v období druhé světové války. Pro lepší porozumění části empirické je potřeba si v druhé kapitole práce přiblížit stručnou historii koncentračního tábora Flossenbürg, Malé pevnosti Terezín a také pražské věznice na Pankráci, a to především v období druhé světové války.

Empirická část bakalářské práce bude reflektovat vzpomínky Rudolfa Svačiny na dobu jeho věznění za druhé světové války. Postupně představím nejdříve život Rudolfa Svačiny – jeho pedagogická studia, působení na malých školách v pohraničí, publikační i kulturní činnost a zájem o chodský folklór. Dále budu čerpat převážně z jeho vzpomínek, které sám sepsal v podobě dvou svazků nazvaných *Kronika mého života*¹, a ve kterých sám líčí vlastní život a později svůj pobyt nejdříve v koncentračním táboře Flossenbürg, na gestapu v Klatovech a v poslední řadě v Malé pevnosti Terezín. Třetí svazek pak obsahuje ještě záznamy o redaktorské a publikační činnosti, které si Svačina uschoval.² Kroniky mám ve svém osobním vlastnictví, jsou však také spolu s dochovanou korespondencí Rudolfa Svačiny k nahlédnutí v Archivu města Plzeň, kam je Svačina v osmdesátých letech minulého století věnoval.

Pro srovnání zkušeností s vězněním využiji vzpomínek pražského učitele Václava Jaroše, u kterého stejně tak nejdříve shrnu jeho život, včetně publikační činnosti a politické angažovanosti. Dále pak nastíním jeho zážitky z věznění v pankrácké věznici, o kterých

---

¹ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 1. díl. Rok 1900-1944*. Domažlice. Plzeň: Archiv města Plzeň.

SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň.

² SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 3. díl. Mé články, otištěné v různých novinách a časopisech, nebo články psané o mně od 21. prosince 189 – od konce komunistického režimu až do mé smrti*. Domažlice. Plzeň: Archiv města Plzeň.

napsal rukopis s názvem *Zápisky politického vězně (1943-45)*³, který je dostupný k nahlédnutí v Národním archivu v Praze a také v publikaci zabývající se osudy vybraných českých učitelů v protifašistickém odboji.⁴ Na svém konci bude práce obsahovat chronologii života obou výše zmíněných pro lepší orientaci a přehlednost.

V teoretické části jsem se nechala inspirovat texty zaměřujícími se na nacistickou perzekuci hlavně z širšího hlediska. Jako hlavní zdroj mi sloužila publikace kolektivu autorů určená jako studijní materiál pro učitele dějepisu s názvem *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí*, která každou kapitolu rozvíjela jako nadstavbu náplně středoškolského učiva dějepisu, ale zároveň byla doplněna o mnoho užitečných odkazů na odborné publikace, které jsem ve své práci mohla využít.⁵ Zjištěné informace jsem dále ověřovala a dokládala knihami, které se na zrovna probíranou problematiku zaměřovaly úžeji.

Dalším důležitým informačním zdrojem pro mě byly texty doporučené PhDr. Markem Poloncarzem, který působí ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích a sám se zabývá především historií Malé pevnosti Terezín. U terezínské Malé pevnosti jsem dále čerpala z mnoha starších textů, především od Táni Kulišové a Otakara Tyla⁶, dále pak z knihy Malá pevnost Terezín od kolektivu autorů v čele s Václavem Novákem⁷, která mi poskytla nejúplnější vhled do problematiky společně s každoročně vycházejícím periodikem Terezínské listy, které má pod svou záštitou přímo Památník města Terezín.⁸ U koncentračního tábora Flossenbürg jsem získala informace především z internetových stránek dnešního památníku na místě někdejšího tábora, jako zdroj mi i zde posloužilo periodikum Terezínské listy, případně publikace o Flossenbürgu a jeho pobočkách.⁹ Údaje o pankrácké věznici jsem čerpala především z Historické penologie vydávané Vězeňskými službami České republiky, konkrétně z třetího čísla pro rok 2009, ve kterém se autorská dvojice PhDr. Aleš Kýr a Alena Kafková zaměřuje právě na historický vývoj věznice na Pankráci v Praze.¹⁰ Jako

---

³ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv.

⁴ JAROŠ, Václav. *Jak jsem se dostal na Pankrác*. In: ČONDL, Karel a Tomáš PASÁK. *Čeští učitelé v protifašistickém odboji 1939-1945: sborník studií a vzpomínek*. Praha: Práce, 1978.

⁵ HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1.

⁶ KULIŠOVÁ, Táňa. *Malá pevnost Terezín – Národní hřbitov – Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1956.

TYL, Otakar a Táňa KULIŠOVÁ. *Terezín: Malá pevnost Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1955.

⁷ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. 2. Praha: Naše vojsko, 1988.

⁸ *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1970-2019.

⁹ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: Z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku*. Cheb: Svět křídel, 2015. ISBN 978-80-87567-69-2.

¹⁰ KAFKOVÁ, Alena a Aleš KÝR. *Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)*. In: *Historická penologie: časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. 7. 2009.

další informační zdroj posloužily přímo internetové stránky Vazební věznice Praha Pankrác. Předem jsem se také obrátila na několik odborníků, kteří mi pomohli osvětlit především faktické údaje týkající se archiválií Památníku Terezín, Památníku koncentračního tábora Flossenbürg i Vazební věznice Praha Pankrác.

Ve většině publikacích, které pojednávají o nějakém vězeňském zařízení z doby okupace, se obecně vychází často ze subjektivních svědectví jedinců, případně z dochovaných kartoték. V obou případech mohou být informace značně zkreslené či upravené a autoři odborných publikací na to upozorňují. Proto se také informace v různých publikacích mohou lišit, nebo mohou být neúplné.

Během vypracování empirické části práce jsem čerpala skoro výhradně ze vzpomínkových textů, které oba výše zmínění krátce po válce napsali. Vzpomínkové práce obou mužů jsou volně přístupné k nahlédnutí v archivech. Několik informací jsem také čerpala z archivů, převážně z Archivu města Plzeň a Národního archivu v Praze. Pokusila jsem se svoji výzkumnou činnost rozšířit ještě o některé další archivy, v těch však nebyly požadované informace dostupné či mi byl přímo doložen soupis o jejich zničení.

Většinu informací ve vzpomínkových souborech jsem se snažila konfrontovat se skutečnostmi z odborných publikací či vzpomínek jiných lidí. Přesto se však ve vzpomínkových souborech jedná především o subjektivní prožitky odrážející dobu věznění dvou lidí a během vytváření práce bylo místy obtížné odlišit objektivní realitu věznění od subjektivních pocitů vězněných. Je také důležité poukázat na rozdílný rozsah záznamů vzpomínek obou mužů vzhledem k faktu, že Rudolf Svačina byl vězněn přes tři roky a Václav Jaroš devět měsíců. Proto empirická část práce věnuje větší prostor reflexi Svačinových vzpomínek vzhledem k většímu objemu zdokumentovaných informací.

Myslím si, že ačkoliv se jedná o historii dávno uplynulou a prožitou, tato kapitola z naší historie by neměla být nikdy zapomenuta. Nejednalo se pouze o válečný konflikt, probíhající na bitevních frontách celé Evropy, jednalo se o útlak evropského společenství, o posun civilizace o krok zpět, kvůli krutostem a nehumánnímu zacházení s masami jedinců, kteří se často provinili jen rodinným prostředím, ve kterém vyrůstali, či jediným názorem, který zastávali. Nikdy by svoboda, kterou lidé před námi za několik dlouhých desítek let vybojovali, neměla být brána jako samozřejmost či přímo znevažována. Stejně tak by si lidé měli připomínat osudy nejen udatných hrdinů, ale i osudy lidí, kterým občas prostě jen chyběla štěstěna po jejich boku.

Já měla to štěstí si přečíst osudy takovýchto dvou mužů, zpracovat je do podoby bakalářské práce a znovu tak s nimi vše prožít. Václav Jaroš svými pokrokovými myšlenkami v oblasti vzdělávání budoucích učitelů posunul pedagogickou sféru o velký kus vpřed a stejně tak působivá je i jeho činnost v ilegálním odboji v období okupace. O ještě něco větší význam má pak pro mě fakt, že druhým mužem je můj pradědeček Rudolf Svačina, který svým dílem a životním nábojem ovlivnil mnoho generací, které přišly po něm. Můj otec mi přenechal právě ony svazky o životě Rudolfa Svačiny, které se mi staly hlavním inspiračním zdrojem v průběhu vypracování bakalářské práce. Nesnažila jsem se přenést osobnost mého pradědečka do své práce, pouze jsem chtěla co možná nejobjektivněji vylíčit příběh obyčejného muže, který si prošel peklem a dokázal v něm obstát.

1. Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí

Staleté soužití české a německé menšiny se začalo projevovat jako konfliktní již koncem 19. století. S nástupem nacismu pak eskalovalo v otevřený konflikt. Československá republika se stala přirozeným cílem nacistické agrese, která vyvrcholila postupným zničením republiky v podobě Mnichovské dohody v září roku 1938 a okupací zbytku Československa v březnu roku 1939, kdy zde nacisté vyhlásili tzv. Protektorát Čechy a Morava a začali zavádět represivní politiku přímo namířenou proti zdejšími obyvatelům.

1.1. Perzekuce obyvatelstva

Během okupace byla nacistickou vládou plánována kompletní germanizace českého obyvatelstva. Samotným Adolfem Hitlerem bylo schváleno tzv. zvláštní zacházení, které bylo uskutečněno několika stovkami poprav bez předešlého soudního projednání. Bylo vyhlášeno, že jen 45 % českého obyvatelstva je způsobilé k poněmčení, zbytek národa měl být v několika dalších letech zlikvidován.¹¹

Po jmenování Reinharda Heydricha zastupujícím říšským protektorem došlo v září roku 1941 ke zpřísnění řady opatření. Heydrich nechal v Praze a Brně zřídit stanné soudy, které se měly za úkol vypořádat se se zadrženými Čechy aktivními v odboji. Připouštěny byly jen tři druhy rozsudků – trest smrti, osvobození, nebo předání gestapu, potažmo transport do některého z koncentračních táborů. Před stanný soud se takto dostali například členové tělovýchovné organizace Sokol, u kterých gestapo předpokládalo zapojení se do činnosti sokolského odboje. Většina zatčených byla transportována do koncentračních táborů. Po úspěšném atentátu na Reinharda Heydricha v květnu roku 1942 došlo ještě k většímu stíhání českého obyvatelstva v rámci druhého stanného práva, také nazývaného jako heydrichiáda. Stanné právo si v průběhu roku 1942 vyžádalo více než dva tisíce obětí, a ještě více lidí bylo uvězněno či posláno do koncentračního tábora.¹²

Každodenní realitou se pro české obyvatelstvo stal přidělový systém, kdy Češi dostávali jídlo za přidělené potravinové lístky, jejichž počet byl mnohem menší, než kolik lístků dostávali němečtí obyvatelé. Ještě hůře na tom byli Židé, kteří dostávali přidělových lístků

---

¹¹ FRAJDL, Jiří. *Nacistická perzekuce v českých zemích*. Praha: Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Historicko-dokumentační komisí KČP, 2003. ISBN 80-239-1603-3, str. 9

¹² Češi v Protektorátu. HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1., str. 55-56

zdaleka nejméně a mnoho druhů potravin jim bylo přímo zakázáno vydávat.¹³ Obecně byl zpřísněn dohled nad pohybem všech obyvatelů. Lidé se mohli stěhovat jen obtížně, stejně tak nemohli svobodně měnit svá zaměstnání. Velmi nebezpečné bylo vycházet z domu či práce bez osobních a pracovních dokladů, jelikož po ulicích během dne obcházely policejní hlídky, jejichž náplní práce byla namátková kontrola chodců, případně ze shora nařízené a velmi důkladné domovní prohlídky.¹⁴

Roku 1942 došlo v protektorátu k totální mobilizaci pracovní síly, jelikož nacistické Německo trpělo značným nedostatkem pracovní síly z důvodu neúspěchu strategie bleskové války a odvolání zbylých dělníků do nacistické armády. Do říše tak bylo na nucené práce hromadně posíláno české obyvatelstvo ze všech koutů Protektorátu.¹⁵

I některým odvětvím kultury dominovala nacistická propaganda. V čele této propagandy stál kromě Adolfa Hitlera především říšský ministr propagandy Joseph Goebbelse, jehož zásady propagandy v podobě hesel: nelhat, zakrývat a odvádět pozornost se nám mohou zdát vzhledem k činům NSDAP paradoxní.¹⁶ Přesto na jeho myšlenkách byla vystavěna celá nacistická propaganda, které podléhalo nejen rozhlasové vysílání, knihy a tisk, ale i filmové odvětví, vyzdvihující hlavně německý národ, a naopak značně degradující všechny nepřítelé říše.

Tisk byl z velké části ovládán představiteli nacistické ideologie či kolaboranty, kteří dohlíželi na správný chod redakcí a dodržování přísné cenzury. Stal se mocným nástrojem propagandy v rukou protektorátní vlády složené nejen z příslušníků nacistické strany, ale i českých kolaborantů. Novináři byli nuceni k autocenzuře, zároveň spadali pod přísnou cenzurní regulaci řízenou některým z příslušných protektorátních orgánů.¹⁷ Většina novinářů se musela novému vedení přizpůsobit a velká část z nich je tak do dnešní doby označována za kolaboranty. Těžko však soudit, o jak vážnou kolaboraci se u jednotlivých novinářů jednalo a zda to lze za kolaboraci vůbec označit. Ovšem faktem zůstává, že nejčastější formou odporu u

---

¹³ GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-, str. 84-88

¹⁴ Češi v Protektorátu. HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1., str. 59

¹⁵ MAINUŠ, František. *Totální nasazení: Češi na pracích v Německu 1939-1945*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1970, str. 61-62

¹⁶ DUFFACK, J. J. *Poznání a propaganda: Komentovaný překlad vybraných projevů*. Praha: Naše vojsko, 2009. 120 s. ISBN 978-80-206-1009-6, str. 95

¹⁷ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1980, str. 43-62

novinářů, kteří nesouhlasili s nastolenou ideologií, byla některá z podob pasivní rezistence.¹⁸ Během okupace došlo také k mnoha restrikcím v oblasti českého filmového průmyslu.¹⁹

Po uzavření mnichovské dohody v září roku 1938 bylo několik tisíc Židů donuceno k přesunu z českého pohraničí do vnitrozemí. V nově připojeném pohraničí k nacistické říši vstoupily v platnost všechna protizidovská opatření, od omezování přidělů potravinových lístků až po vynucené přijímání křestních jmen jako Sára a Israel.²⁰ Vše vyvrcholilo tzv. křišťálovou nocí, která se odehrála v listopadu téhož roku a vyžádala si likvidaci všech projevů židovské víry spolu s několika desítkami mrtvých či několika tisícovkami lidí poslaných do koncentračních táborů na smrt.²¹ Situace se pro Židy na českém území ještě značně zhoršila, když po vzniku Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 vzešly v platnost říšské norimberské zákony, které omezovaly život židovské menšiny na českém území ve všech jeho aspektech.²²

K vystupňování situace došlo s nástupem Reinharda Heydricha na místo zastupujícího říšského protektora v září roku 1941, který představil vlastní řešení židovské otázky v rámci protektorátu. Všichni příslušníci židovské menšiny měli být deportováni do speciálních sběrných míst, židovských ghatt. Na území protektorátu bylo jako místo pro zřízení židovského ghetta vybráno město Terezín, kde se ihned začalo s výstavbou. Od listopadu 1941 byli pak Židé postupně do Terezína transportováni. O chod ghetta se staraly jednotky SS a židovská samospráva.²³ Terezínský tábor byl později také využit k propagandistickým účelům v rámci Himmlerova argumentování proti vyhlazování Židů. Byl zde natočen propagandistický film s neoficiálním názvem *Vůdce daroval Židům město* a před očekávanou delegací z mezinárodního Červeného kříže, která měla za úkol posoudit životní podmínky zde

---

¹⁸ VEČEŘA, Pavel. *Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů. K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939-1945)*. Mediální studia. Praha: Českomoravský novinář, 2007, roč. 2007, č. 3. ISSN 1801-9978, str. 258-269

¹⁹ WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. New York: Routledge, 2002. ISBN 0-203-93014-2, str. 52

²⁰ OTTE, Anton. *Židé v Sudetech: Die Juden im Sudetenland*. Praha: Česká křesťanská akademie, 2000. ISBN 80-85795-35-3, str. 204

²¹ Křišťálová noc: Tisíce rozbitých výloh, 91 mrtvých a 30 tisíc lidí poslaných do koncentračních táborů. *Refresher* [online]. Praha, 2018 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://refresher.cz/60004-Kristalova-noc-Tisice-rozbitych-vyloh-91-mrtvych-a-30-tisic-lidi-poslanych-do-koncentracnich-taboru>

²² „Konečné řešení židovské otázky“. HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1., str. 41-42

²³ ROTHKIRCHEN, Livia a kol. *Osud Židů v Protektorátu 1939-1945*. Praha: Trizonia, 1991. ISBN 80-85270-01-3, str. 41-42

žijícího židovského obyvatelstva, byl Terezín také dvakrát upraven, aby mohl být prezentován jako normální město vhodné k životu.²⁴

Kromě sběrné funkce, kdy měli být Židé pak transportováni dále na východ do vyhlazovacích táborů v Polsku, plnilo ghetto také tzv. funkci decimační. Vzhledem k dlouhodobě bezútěšným životním podmínkám, a hlavně krutému zacházení zde do konce války zahynul v přepočtu každý čtvrtý vězeň. Stejně tak zde byl od roku 1944 zřízen sběrný tábor pro partnery ze smíšených manželství nebo židovské míšence.²⁵

Podobný osud čekal i romskou menšinu. V listopadu roku 1939 vešla v platnost nová vyhláška ministerstva vnitra, která zakazovala všem potulným Romům kočovat. Všichni do té doby potulní Romové byli nuceni se usadit.²⁶ V létě téhož roku 1942 byl zahájen provoz tzv. cikánských táborů, a to v Hodoníně u Kunštátu a v Letech u Písku, kde na těchto místech již od roku 1940 fungovaly kárné pracovní tábory pro Romy porušující vyhlášku o kočování. Jednalo se o reakci na nařízení o preventivním potírání zločinnosti.²⁷

V táborech byli Romové zbaveni veškerého majetku i osobních dokladů, každý byl povinen denně pracovat, nejčastěji v kamenolomu, na stavbě silnic nebo pro některého z okolních zemědělců. Během fungování obou táborů v nich zemřelo několik stovek Romů. Později byl nařízen všem Romům transport do koncentračního tábora Osvětim II – Březinka v Polsku. Z hodonínského tábora byli všichni Romové definitivně transportováni do Osvětimi v lednu roku 1944. Poté byly prostory tábora dále využívány pro výcvik Wehrmachtu.²⁸ V letenském táboře došlo ke transportům již v průběhu roku 1943. Většina Romů, která byla převezena do Osvětimi, zde také zahynula. Udává se, že osvobození se dočkalo jen asi kolem šesti set Romů a až pět set tisíc jich v táborech zemřelo.²⁹

---

²⁴ „Konečné řešení židovské otázky“. HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1., str. 44

²⁵ Tamtéž, str. 43, 45

²⁶ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0945-4, str. 34-35, 37-39

²⁷ Holocaust českých Romů. HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1., str. 48

²⁸ Historie – Památník Hodonín u Kunštátu. *Hodonín u Kunštátu* [online]. Brno: Muzeum romské kultury, 2018 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/historie/>

²⁹ Historie – Památník Lety u Písku. *Lety u Písku* [online]. Brno: Muzeum romské kultury, 2018 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://letypamatnik.cz/historie/>

1.2. Perzekuce školství

Před nacistickou okupací byly na českém území nejvyššími úřady spravující školské systémy ministerstvo školství a národní osvěty a zemské školní rady rozdělené na německou a českou sekci. Kromě Univerzity Karlovy, které bylo v té době opět přiřknuto její jméno, se staly dalším místem univerzitního vzdělání brněnská Masarykova univerzita, Vysoká škola zemědělská či Vysoká škola obchodní v Praze, většina německých vysokých škol zůstala zachována. Obecně stoupl počet českých i německých studentů navštěvující vysoké školy. Mimo jiné byly také hojně podporovány mimoškolní aktivity, v jejichž čele stály organizace jako Sokol či Skaut.³⁰ To vše se však velmi rychle změnilo během okupace českého národa nacistickými vojsky.

V průběhu mobilizace obsadila československá armáda některé školské ústavy a došlo tak ke ztížení podmínek, za kterých mohlo vyučování probíhat. Většina škol v pohraničí byla zrušena, zachovány byly jen české školy obecné a měšťanské. Žáci z ostatních typů škol a stejně tak učitelé, kteří ztratili svá místa, museli být přijímáni do škol ve vnitrozemí okupovaného státu. Vzhledem k nedostatku míst na školách byly narychlo zřizovány pobočné třídy, nicméně ve všech třídách i tak markantně vzrostl počet žáků. Obecně došlo k navýšení počtu nezaměstnaných učitelů a v pozdějších letech tak byly zavírány učitelské ústavy a pensiovány starší ročníky.³¹

Během existence Protektorátu Čechy a Morava bylo ještě více vymezeno jasné oddělení jednotlivých typů škol. Nejmladší žáci navštěvovali školu obecnou, po pěti letech mohli žáci přecházet na školy měšťanské či po úspěšném složení zkoušek pak na gymnázia nebo reálky, moderně zaměřená gymnázia. Další možností byl pak některý z typů škol odborných. Žákům bylo po absolvování střední školy umožněno navazující studium na vysoké škole či na učitelském ústavu, nicméně v listopadu roku 1939 byly až do konce války všechny české vysoké školy uzavřeny nacisty. Během existence Protektorátu byly ještě několikrát nařízeny školské změny. Příkladem může být nově nařízený výběr na školu měšťanskou, na kterou předtím mohli žáci přecházet bez absolvování přijímacího řízení. Obecně byly zvýhodňovány školy německé, jejichž počet byl během okupace značně navýšen. Stejně tak měli lepší šanci do budoucna absolventi právě škol německých, kterými však byli převážně mladí Němci,

---

³⁰ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8, str. 36-37

³¹ Tamtéž, str. 39-40

jelikož počet českých dětí v jedné třídě na německé škole nesměl přesáhnout čtvrtinu žáků z celkového počtu žáků ve třídě.³²

Školství bylo mimo jiné také značně poznamenáno rasovou segregací, která se do té doby v českých školách téměř nevyskytovala. Nesměli být vůbec zaměstnáváni učitelé židovského původu, židovští žáci byli všichni ze škol vykázáni a omezena byla i práva na studium židovských míšenců. Ve školách byla také ve většině předmětů uplatňována tzv. rasová teorie, která se dokonce stala ve vyšších ročnících povinně zkoušeným předmětem.³³

V srpnu roku 1939 byla vedla češtiny ustanovena hlavním vyučovacím jazykem němčina, které se dávalo ve všech směrech přednost na úkor jazyka českého. Stejně tak došlo k navýšení hodin výuky německého jazyka. V hodinách němčiny se také všichni žáci museli povinně naučit text a melodii německé hymny.³⁴ Později došlo také v přechodu na německý způsob známkování, kdy bylo známek celkem šest místo původních pěti.³⁵ Úpravou prošly také všechny učebnice používané ve školách, které byly z velké části buď zcela změněny, nebo úplně proškrtány. V mnoho předmětech docházelo k výuce zcela bez využití učebnic. Revize se dotkla také školních a veřejných knihoven.³⁶

Hned po okupaci připadly insignie Karlovy Univerzity spolu s univerzitní zakládací listinnou a dalšími důležitými dokumenty vztahujícími se k její historii do rukou univerzity německé, která si zároveň přisvojila název Německá univerzita Karlova. Situace se značně vyostřila na podzim roku 1939, kdy došlo k několika protinacistickým demonstracím. Tváří těchto událostí se stal mladý student medicíny Jan Opletal, který zemřel na následky střelby, ke které během demonstrace došlo. Jeho pohřeb, který se konal v polovině listopadu téhož roku, přerostl v novou vlnu protestů. O dva dny později byly tak na popud samotného Adolfa Hitlera uzavřeny všechny vysoké školy a budovy k nim příslušící. Přes tisíc studentů bylo

---

³² Školství za Protektorátu: Typy škol. *Školákem v Protektorátu* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2016 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

³³ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8., str. 42-43

³⁴ Tamtéž, str. 44

³⁵ Obecná škola – klasifikace, známkování. *Školákem v Protektorátu* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2016 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=45

³⁶ BOSÁK, František. *Česká škola v době nacistického útlaku: Příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1969, str. 24

odvezeno do koncentračních táborů, několik jich také bylo popraveno. Vše bylo dáváno za vinu české inteligenci, v jejichž řadách také došlo k četnému zatýkání.³⁷

---

³⁷ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8., str. 47

2. Tři vězeňské komplexy využívané nacisty k perzekuci českého národa

Vzhledem k povaze práce je důležité představit si tři nejvýznamnější vězeňské komplexy, které byly během druhé světové války hojně využívány jako nástroj perzekuce českého obyvatelstva pro potlačení odpůrců nacistického režimu. Vybrala jsem tyto tři věznice, jelikož úzce souvisí s empirickou částí práce, která mapuje vzpomínky dvou mužů vězněných za války právě v prostorách těchto budov.

2.1. Malá pevnost Terezín

O vzniku pevnosti na území Terezína bylo rozhodnuto již za císaře Josefa II. roku 1780, kdy zde byla vybudována samostatná pevnostní stavba, která měla plnit především funkci vojenskou, ale časem se začala využívat také jako politické vězení.³⁸

Okupační úřady toto vězení tzv. Malou pevnost Terezín začaly využívat ještě před založením terezínského ghetta. Od roku 1940 byla nejprve využívána jako pobočka pankrácké věznice gestapa, kdy se gestapo snažilo především zlikvidovat všechny odbojové organizace a jejich sítě, od května 1941 pak začala pevnost spadat do kompetencí pražského řídicího úřadovny gestapa. V červnu 1940 přijel do pevnosti tehdejší kriminální tajemník Heinrich Jöckel, nově ustanovený velitel pevnosti, a pár dní po něm už i první vězni. Od počátku svého využívání měla věznice nadregionální charakter, spadali sem vězni i z venkovních služeben gestapa mimo Prahu a ke konci války pak i z Moravy a Opavy. Malá pevnost Terezín zaujímala strategicky výhodnou pozici a časem sem tak bylo přesunuto soudní oddělení pankrácké věznice i správa koncentračních táborů. V případě Malé pevnosti se však nejednalo přímo o koncentrační tábor, životními podmínkami vězňů hlavně v posledních letech války však koncentrační tábor značně připomínala – přeplněné ubikace, otřesná hygiena, týrání a zabíjení vězňů.³⁹

Mezi prvními vězni, kteří byli odvezeni do Malé pevnosti, byli především představitelé či spolupracovníci komunistického nebo demokratického odbojového hnutí, mezi nimi pak bylo několik členů odbojového hnutí vojenského. Z celkového počtu vězněných, u kterých byl znám důvod jejich zatčení, bylo až 50 % vězňů nějakým způsobem zapojeno do odbojového

---

³⁸ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. 2. Praha: Naše vojsko, 1988., str. 12-15, 22

³⁹ POLONCARZ, Marek. *Policejní věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín*. In: *Terezínské studie a dokumenty 2000*. Praha: Institut Terezínské iniciativy, 2000. ISBN 80-200-0399-1., str. 12

hnutí. Obecně tak političtí vězni tvořili největší skupinu zadržovaných z předpokládaného celkového počtu třiceti dvou tisíc vězňů, kteří prošli Malou pevností Terezín. Podrobné údaje se dochovali však o pouhých dvaceti jedna tisících vězňů.⁴⁰ Méně častou skupinu pak tvořili vězni zatčení za pracovní přestupky či za homosexualitu. Zvláštní skupinu tvořili vězni židovští, jelikož Židé byli transportováni do terezínského ghetta, které vzniklo za účelem shromáždění Židů do doby jejich plánované likvidace ve vyhlazovacích táborech. Celkem tak prošlo terezínským ghettem přes sto padesát tisíc Židů různého pohlaví a věku.⁴¹ Do Malé pevnosti byli Židé přemísťováni za spáchání přestupků v ghettu, později se zde také nacházelo několik Židů, kteří se pokusili o útěk během transportů do Osvětimi.⁴² Malá pevnost Terezín však měla sloužit převážně jako přechodné místo pro vězně určené k dalším transportům, počet vězňů tak neustále kolísal.⁴³

Zpočátku existence terezínské Malé pevnosti zde byli věznění výhradně muži, až v červnu roku 1942 byl do Malé pevnosti poslán první transport s ženami, které zde od té doby byly vězněny až do konce okupace a přísně odděleny od mužů v nově zřízeném ženském oddělení. Největší národnostní zastoupení tvořili Češi, početnou skupinu však tvořili i Poláci či říšští Němci, kteří byli do Malé pevnosti posláni za trest nebo se jednalo o německé Židy.⁴⁴

Hned po příchodu do Malé pevnosti prošli vězni přijímací kanceláří, kde jim byly sebrány veškeré věci, bylo jim rozdáno nové oblečení a od té doby se z nich stalo jen číslo. Každý vězeň byl přidělen do některé z cel a také mu byla určena pracovní povinnost.⁴⁵ Už od počátku čelili vězni velkému nedostatku vody, potravin a později dokonce i nedostatku místa v celách a zcela nevyhovujícím hygienickým podmínkám.⁴⁶ Bereme-li v potaz ještě nedostatečnou zdravotnickou péči, těžkou, vysilující práci a otřesné zacházení s vězni

---

⁴⁰ POLONCARZ, Marek. *Policejní věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín*. In: *Terezínské studie a dokumenty 2000*. Praha: Institut Terezínské iniciativy, 2000. ISBN 80-200-0399-1., str. 13-14

⁴¹ Koncentrační tábor pro Židy, tzv. terezínského ghetta. *Památník Terezín* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2017 [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/koncentracni-tabor-pro-zidy-tzv-ghetto-terezin>

⁴² JOZA, Jaroslav. Příčiny zatýkání vězňů v Malé pevnosti Terezín. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 52, str. 36-37

⁴³ Dokumentární odd. Památníku Terezín. Příspěvek k otázce struktury vězňů Malé pevnosti Terezín v letech 1944-45. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1974, s. 95., str. 4-5

⁴⁴ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. 2. Praha: Naše vojsko, 1988., str. 36, 41-42

⁴⁵ KULIŠOVÁ, Táňa. *Malá pevnost Terezín – Národní hřbitov – Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1956., str. 17

⁴⁶ LANGHAMEROVÁ, Miroslava. Životní podmínky vězňů v policejní věznici Terezín v letech 1940-1945. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 2018, s. 126. ISBN 978-80-88052-14-2., str. 25-26

strážními jednotkami SS, není divu, že si Malá pevnost vyžádala okolo dvou tisíc šesti set úmrtí, která lze jen stěží považovat za přirozená.⁴⁷

V dubnu roku 1945 vypukla v Malé pevnosti Terezín epidemie skvrnitého a břišního tyfu způsobená především masivními transporty nemocných vězňů z polských a německých koncentračních táborů, které do Terezína v té době zavážely. Znásobení počtu vězňů, otřesné hygienické podmínky na celách a rapidní nárůst výskytu vší zapříčinily rychlé šíření nemoci.⁴⁸ Postupně nemoc zachvátila skoro celou pevnost. Nejhorší byl epidemií zasažen IV. dvůr, jelikož zde přebývali vězni pracující v nejhorsších podmínkách v dole Richard a vši se zde tím pádem nejrychleji roznášely. Jediným opatřením vedení Malé pevnosti bylo tak uzavření právě tohoto dvora. Až 4. května dostali čeští zdravotníci povolení ke vstupu do terezínské pevnosti a po shlédnutí strašné situace ihned zorganizovali pomoc a zahájili vykonávání lékařských opatření.⁴⁹

Terezín byl osvobozen 8. května 1945. Na celý Terezín však byla zdravotníky vyhlášena přísná karanténa a nikdo z vězňů nemohl místo opustit, aby se vyhnulo šíření tyfu mimo město. Tisíce vězňů tak musely čekat na lékařské svolení k odchodu. Po konci karantény byl zahájen proces repatriace a vězni se krátce nato mohli opět navrátit do svých domovů. V srpnu pak byl Terezín kompletně asanován a až roku 1946 se do Terezína začali navracet jeho původní obyvatelé, kteří museli předtím město opustit, když zde nacisté vyhlásili roku 1941 židovské ghetto.⁵⁰

2.2. Koncentrační tábor Flossenbürg

První vězni vstoupili do koncentračního tábora Flossenbürg, ležícího nedaleko německých hranic s Československem, již v květnu roku 1938. Na počátku války soustředil koncentrační tábor především odsouzené německé kriminálníky. První čeští vězni přišli do tábora roku 1940. Jednalo se o početnou skupinu obyvatelů Domažlicka, kteří byli nějakým způsobem spojováni s případem odbojáře Jana Smudka.⁵¹ Nejdříve byli vedeni jako rukojmí,

---

⁴⁷ POLONCARZ, Marek. *Policejní vězňice gestapa v Malé pevnosti Terezín*. In: *Terezínské studie a dokumenty 2000*. Praha: Institut Terezínské iniciativy, 2000. ISBN 80-200-0399-1., str. 18

⁴⁸ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. 2. Praha: Naše vojsko, 1988., str. 198-201

⁴⁹ KULIŠOVÁ, Táňa. *Malá pevnost Terezín – Národní hřbitov – Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1956., str. 53-56

⁵⁰ BENEŠOVÁ, Miroslava. *Situace v Terezíně po skončení války*. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1990, s. 107. ISBN 80-7047-034-8., str. 7-8, 23-24

⁵¹ Jan Smudek byl součástí protifašistického odboje na Domažlicku. V červnu roku 1939 spolu se svým přítelem Františkem Petrem zastřelil strážmistra pořádkové policie Wilhelma Kniesta. Oba muži byli následně stíháni a celá událost vzešla do povědomí jako tzv. kladenský případ. Jako odezvu na tento Smudkův čin nechalo gestapo

po několika týdnech však o své výjimečné postavení přišli a na rozkaz přímo z Hlavního úřadu říšské bezpečnosti se z nich stali vězni v tzv. ochranné vazbě. Tou dobou již byla ve Flossenbürgu další skupina spojovaná s Janem Smudkem a v táboře tím vznikla česká menšina politických vězňů. V průběhu roku pak do tábora přicházeli čeští vězni v transportech z nejrůznějších koutů Německa. Postupem let se pak do tábora dostávalo stále více Čechů především z jiných koncentračních táborů a věznic. Hlavním důvodem se stala potřeba pracovní síly zejména ve zbrojařských závodech, kde byla vězeňská komanda využívána na práci. Dalším důvodem byla postupující Rudá armáda na východní frontě, kde nacisté museli své tábory postupně vyklízet.⁵² Od roku 1942 tak byla do Flossenbürgu poprvé zavlečena velká skupina Židů, a ještě několik tisíc Poláků. Tím došlo k značnému přeplnění cel, nedostatku potravin a výskytu různých onemocnění. To vše vedlo k umírání vězňů ve velkém.⁵³

Každodenní realitou většiny vězňů byla především těžká fyzická práce, nejčastěji v nedalekém kamenolomu, kde pracovaly tisíce vězňů, dále pak brutalita ze strany dozorců a hlad. Od roku 1941 zde také začaly fungovat popravčí čety SS, které zabíjely především válečné zajatce ze Sovětského svazu a Polska. Jednalo se tak o systematické vyvražďování či přímo masové vraždy určitých skupin osob v celém táboře. Flossenbürgem a jeho pobočkami (pracovní tábor Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a pracovní komando korunní) prošlo okolo sto tisíc vězňů, z nichž skoro každého třetího potkala smrt.⁵⁴

Začátkem dubna 1945 docházelo k rušení poboček koncentračního tábora Flossenbürg. Jednotky SS se snažily zahladit po sobě stopy, a tak byly tisíce vězňů denně přemísťovány. Vězni museli podstupovat tzv. pochody smrti, během kterých jich tisíce zemřely, na další pak čekala smrt přímo z rukou strážných. Na konci dubna dorazila do tábora americká armáda, která zde našla pouze přes tisíc těžce nemocných vězňů. Ostatní vězně zachránily spojenecké jednotky až začátkem května.⁵⁵

---

pozatýkat desítky domažlických občanů. Smudkovi se však úspěšně podařilo uprchnout až do Anglie, kde byl nakonec přiřazen do řad britského letectva. – Jan Smudek. In: *Fronta* [online]. Praha, 2008 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/dotaz/jan-smudek>

⁵² HÁJKOVÁ, Alena. Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem? In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1996, s. 168. ISBN 80-85433-25-7., str. 27-30

⁵³ Historie. *KZ – Gedenkstätte Flossenbürg* [online]. Flossenbürg: Památník koncentračního tábora Flossenbürg, 2019 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.gedenkstaette-flossenbuerg.de/cs/historie/flossenbuerg>

⁵⁴ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: Z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku*. Cheb: Svět křídel, 2015. ISBN 978-80-87567-69-2., str. 10

⁵⁵ Historie. *KZ – Gedenkstätte Flossenbürg* [online]. Flossenbürg: Památník koncentračního tábora Flossenbürg, 2019 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.gedenkstaette-flossenbuerg.de/cs/historie/flossenbuerg>

2.3. Věznice Pankrác

Objekt pankrácké soudní věznice byl před okupací využíván jako Krajský trestní soud v Praze a také jako věznice. Během okupace se však záměr soudní věznice proměnil. Během let byl areál věznice zvětšen, aby v něm mohlo pobývat současně přes dva tisíce vězňů. Zahrnoval v sobě tak protektorátní českou věznici, německou soudní věznici a německou policejní věznici gestapa. Vězni zde tak byli vyšetřováni a následně mohli být rovnou i souzeni.⁵⁶ Pankráckou věznicí prošli vězni nejrůznějších národností a jejich počet s každým rokem masivně kolísal, jelikož většina vězňů byla převážena do jiných vězeňských zařízení, někteří byli časem propuštěni a přes tisíc vězňů bylo během let popraveno gilotinou. Několik Židů zde také bylo usmrceno oběšením.⁵⁷

Chod věznice a činnost dozorců byla stanovena nacistickými předpisy, případně konkrétními požadavky dozorců. Vězně každé ráno čekal v půl páté budíček, snídaně složená nejčastěji z černé kávy a chleba a ranní rozcvička na vycházkovém dvoře. Poté byli vězni převáženi k výslechům do Petschova paláce, tehdejší úřadovny gestapa. Večerka se vyhlášoval až po ukončení apelu a kontrole vězňů na celách. Nepatrná část vězňů byla přechodně posílána na práci mimo věznici.

Každodenní realitou vězňů byl nedostatek místa, potravin či zima, způsobená nedostatkem vytápění cel. Rozdílná práva měli také protektorátní vězni v české části věznice a vězni v německé nacistické části věznice. Zacházení s vězni bylo obvykle velmi kruté a vězni tak byli trestáni za sebemenší přestupky. Nicméně mnoho dozorců z řad českého personálu se snažilo o zachování zacházení s vězni co nejhumánnějším způsobem, mnoho z nich jich také vězňům skrytě pomáhalo.⁵⁸

Čeští dozorcí začátkem května roku 1945 osvobodili z věznice na Pankráci okolo dvou tisíc vězňů, někteří z nich se poté účastnili střetů na pankráckých barikádách. Po konci války

---

⁵⁶ KAFKOVÁ, Alena a Aleš KÝR. *Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)*. In: *Historická penologie: časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. 7. 2009., str. 29-30

⁵⁷ UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. ISBN 80-239-9417-4., str. 252-254

⁵⁸ KAFKOVÁ, Alena a Aleš KÝR. *Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)*. In: *Historická penologie: časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. 7. 2009., str. 31-33

byli v pankrácké věznici vězněni představitelé nacistického režimu, kolaboranti či zrádci, kteří zde čekali na svůj trest.⁵⁹

---

⁵⁹ KÝR, Aleš. Historie. *Vázební věznice Praha Pankrác: Vězeňská služba ČR* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2010 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-pankrac/informacni-servis/historie/>

3. Rudolf Svačina – vzpomínky na léta strávená v koncentračních táborech

3.1. Život Rudolfa Svačiny

Rudolf Svačina se narodil dne 24. února roku 1900 v obci Koleveč do rodiny učitele Josefa Svačiny. Rok nato se s celou rodinou odstěhovali do Domažlic, kde dostal Svačinův otec místo řídícího učitele a Svačina zde vychodil tři třídy obecné školy. Rodina se poté přestěhovala do Kanic, rodiště Svačiny matky, Svačina se však do Domažlic díky svému studiu vrátil.⁶⁰

První světovou válku prožil Svačina jako student, přesto ho silně ovlivnila. Mnoho mužů z Kanic tehdy narukovalo, sám Svačina byl svědkem několika demonstrací ve Vinohradském divadle v Praze, kde tou dobou již studoval obchodní školu. Po konci války se i se svým bratrem zúčastnil všemožných národních oslav a nadšení ze vzniku republiky. Rudolf Svačina měl silný citový vztah k prvnímu prezidentu Masarykovi. Třikrát v životě jej spatřil, například když prezident Masaryk navštívil Domažlice, a až do smrti na tato setkání často vzpomínal. Osobnost T.G. Masaryka se také stala námětem jeho pozdějších knih.⁶¹

Na konci prvního ročníku obchodní akademie, zatoužil stát se učitelem. Byl přijat do druhého ročníku učitelského ústavu u Berouna. Do třetího ročníku učitelského ústavu byl přijat do Prahy. Po vystudování učitelského ústavu nastoupil Svačina roku 1920 jako učitel na trojtřídní školu v Úboči. Od svého bratra se dozvěděl o ústavu pro hluchoněmé děti v Dolní Lukavici u Přešťovic, kam z Úboče po dvou letech přestoupil. Na jeho popud se zde začaly s velkým úspěchem hrát školní hry na nově vybudovaném jevišti. V roce 1924 vyšla Svačinovi na žádost jiných učitelů příručka o ručních pracích pro učitele. Ruční práce byly tenkrát zcela nový předmět a Svačina byl jedním z mála proškolených učitelů, kteří mohli tento předmět kvalitně vyučovat. Od roku 1922 byl také mimo jiné členem národně socialistické strany.⁶²

Poté odešel Svačina do Kanic, kde přijal místo zástupce řídícího učitele. Zde zahájil svoji činnost založením místního divadelního spolku. Dalším místem jeho působení byla nově otevřená česká menšinová škola v Buškovících u Podbořan, kde v té době buškovičtí Češi

---

⁶⁰ Rudolf Svačina. *Encyklopedie Plzeň* [online]. Plzeň: Encyklopedie Plzeň, 2019 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=542

⁶¹ SVAČINA, R.: *Kronika mého života. I. díl. Rok 1900-1944*. Domažlice. Plzeň: Archiv města Plzeň, str. 51-53

⁶² Archiv města Plzeň, inventář osobní pozůstalosti – Rudolf Svačina, Plzeň 1983.

tvořili značnou menšinu.⁶³ Roku 1926 byl jmenován Okresním školským výborem na místo řídicího učitele v Kvíčovicích, kde nakonec působil třináct let. Podařilo se mu zde například prosadit rekonstrukci školní budovy a její přejmenování na Masarykovu. Začal vydávat noviny pro mládež s názvem Mladé snahy, do nichž přispívali přední učitelští spolupracovníci a spisovatelé.⁶⁴ V roce 1936 založil v Kvíčovicích jednotu Sokol, která se rychle rozrostla a brzy na to se Svačina stal starostou sokolského okrsku na Staňkovsku. Na jaře roku 1939 přestoupil na pomocnou školu v Domažlicích.

V té době vydal Svačina obsáhlou knihu o Edvardu Benešovi.⁶⁵ Většina výtisků byla zničena s příchodem Protektorátu, avšak jeden z prvních výtisků byl poslán do Anglie Janu Masarykovi, který jej osobně Benešovi předal a ten mu za ni poděkoval dopisem. Text tohoto dopisu se stal prvním ilegálním letákem, který Svačina vydal a který byl rozmnožen po celém zabraném Chodsku.⁶⁶ Obce na Chodsku byly v listopadu roku 1938 oficiálně zabrány německými vojsky. Svačina pak jezdil po okolních vsích a probouzel v tamějších občanech národní uvědomění svojí dudáckou muzikou. V srpnu byla na Chodsku uspořádána manifestační vavřínecká pouť, které se zúčastnilo přes sto dvacet tisíc lidí. Jednalo se o jeden z posledních projevů svobody národa okupovaného nacistickými vojsky.

Svačina byl v březnu roku 1940 zatčen a uvězněn v koncentračním táboře Flossenbürg. Po necelých dvou letech byl z tábora propuštěn domů, kde se poté snažil pomáhat manželkám a vdovám po popravených a vězněných učitelích. Nakonec byl ale v květnu roku 1943 zatčen znova a po výsleších na klatovském gestapu, z kterých si odnesl doživotní fyzické i psychické následky, byl transportován do Malé pevnosti Terezín a opět uvězněn jako politický vězeň. Domů se navrátil až po válce, v květnu roku 1945.

---

⁶³ Historie – Buškovice. *Oficiální stránky města Podbořany* [online]. Podbořany: Městský úřad Podbořany [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.podborany.net/mesto-1/historie/buskovice/>

⁶⁴ Mladé snahy. *Škola našeho venkova: měsíčník věnovaný praxi škol malotřídních a zájmům stavu učitelstva venkovského*. 24. 1931. ISSN 2570-6667.

⁶⁵ SVAČINA, Rudolf. *Prezident dr. Eduard Beneš*. Kvíčovice, 1935.

SVAČINA, Rudolf. *Prezident dr. Eduard Beneš. Z jasných i těžkých chvil našeho druhého prezidenta*. Praha: Jan Kobes, 1938.

⁶⁶ Drobnosti ze Staňkova. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 3. 1947. ISSN 1805-1650.

3.2. V koncentračním táboře Flossenbürg

Rudolf Svačina byl v koncentračním táboře vězněn celkem dvakrát. Poprvé se tak stalo v noci z 22. na 23. března roku 1940. Důvod jeho prvního zatčení byl prostý. 20. března 1940 přišlo klatovské gestapo do Domažlic zatknout studenta Jana Smudka, člena skautského odboje zodpovědného za smrt vrchního strážmistra německé pořádkové policie Wilhelma Kniesta. Ten se však gestapu během svého zatčení v poslední chvíli vzepřel, postřelil několik jeho členů a dal se na útěk. Díky pomoci několika jeho přátel se Jan Smudek úspěšně dostal až za hranice do Londýna. Jeho útěk významně posílil československý zahraniční odboj, měl ovšem také mnoho negativních důsledků.⁶⁷

Den po Smudkově útěku bylo v Domažlicích zatčeno okolo padesáti domažlických občanů.⁶⁸ Nebylo tak velkým překvapením, když si následující den přišlo německé gestapo i pro Rudolfa Svačinu a jeho bratra Stanislava.⁶⁹

Po dlouhé cestě byli dovezeni do koncentračního tábora Flossenbürg. V táboře byli umístěni do osamocené bloku číslo jedenáct a vedeni zatím jako čestní vězni.⁷⁰ Všem novým vězňům byl přidělen nový oděv spolu s vězeňským číslem a označením politický vězeň.⁷¹ Rudolf Svačina byl označen číslem 1751. Hned večer se pak všichni zúčastnili povinného nástupu na tzv. apelplace. Už první pohled na prací ztrápené a vyhublé vězně všemi silně otrásl. Tou dobou si všichni ještě mysleli, že budou v koncentračním táboře nanejvýše pár týdnů. Po několika dnech byli však všichni nově příchozí i spolu se Svačinou přiděleni na škrábání brambor. V malé, zatuchlé místnosti strávil Rudolf Svačina škrábáním brambor skoro celé dva roky svého věznění.

Během svého pobytu v koncentračním táboře Flossenbürg se stal, coby zapálený muzikant a houslista, členem oficiální lágrové kapely, což usnadňovalo život v táboře nejen jemu, ale i všem vězňům, kteří mohli kapelu každé nedělní odpoledne slyšet. Po několika měsících se však Svačina i jeho společníci stali obyčejnými vězni – byli ostříhání dohola a umístěni do všech bloků tábora.⁷²

⁶⁷ Jan Smudek. In: *Fronta* [online]. 2008 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/dotaz/jan-smudek>

⁶⁸ MENCLOVÁ, Š.: *Život v domažlickém pohraničí za druhé světové války*, 2015. In: BALCAR, B.: *Chodsko ve stínu hákového kříže II*. Kdyně: RB Print – Robert Balcar, 2009. str. 33-34.

⁶⁹ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 1

⁷⁰ Čestní vězni z Domažlic byli nejprve drženi od ostatních vězňů na zvláštním bloku, nemuseli vykonávat žádnou práci, nebyl jim přidělen táborový oděv ani nebyli ostříhání. – HÁJKOVÁ, Alena. Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem? In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1996, s. 168. ISBN 80-85433-25-7., str. 27

⁷¹ HÁJKOVÁ, Alena. Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem? In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1996, s. 168. ISBN 80-85433-25-7., str. 27-28

⁷² SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 2-5

Všem se tak značně zhoršily životní podmínky. Kromě sdílení ubikace s mnoha nebezpečnými, už dříve odsouzenými zločinci (byli označováni jako „zelení“), tvrdé práce v bramborárně a nutného podplácení kápů, aby bylo s vězni zacházeno o něco lépe, se nepříjemnou každodenní realitou stalo také stlaní postelí. Postel musela být vždy přesně zastlána a zarovnána s velikou rychlostí. Nebylo-li tomu tak, mohl vězeň očekávat fyzický trest od některého z dozorců. Další takovou povinností vězňů bylo i zdravení esesmanů. Jako v každém táboře i ve Flossenbürgu mělo takové uctivé zdravení svá pravidla. Nejčastějším povinným pozdravem vězňů esesmanům bylo „Mützen ab!“⁷³ Dozorcí se pak i několik hodin bavili tím, že nutili vězně tento pozdrav do úmoru opakovat. Takové nacvičování bylo samozřejmě vždy spojeno s četnými fyzickými tresty.

Každý vězeň v táboře měl kromě číselného označení ještě označení v podobě různě barevného trojúhelníku podle toho, ke které skupině vězňů patřil. Například červený trojúhelník na šatech vězňů označoval politického vězně, růžový trojúhelník nosili homosexuálové, fialový pak příslušníci náboženské sekty, především Svědků Jehovových.

Domů se mohlo psát jednou na čtyři týdny podle předem daných pravidel jen o rodinných věcech, nikdy o životě v táboře. Kdo nějakým způsobem porušil zavedená pravidla, byl potrestán. Tresty byly v táboře nejrůznějšího rázu. Nejčastějšími tresty bylo například vyplácení patnácti až sedmdesáti pěti ran při večerním apelu, v zimě polévání studenou vodou, nebo také několikadenní pobyt v bunkru, který potkal i Svačinu. Mezi nejhorší tresty patřilo pověšení dotyčného za ruce na hák do výšky aspoň na deset minut. Takový jedinec většinou ztratil po pár minutách v hrozných bolestech vědomí.

Nejhůře bylo v táboře zacházeno s Židy a Poláky. Chodili na smrt vyhublí a denně jich desítky umírali. Svačina se krátce po svém příjezdu seznámil s jedním mladým polským studentem, ten však během několika týdnů v táboře tak pohlubl, že se jednoho dne během apelu zhroutil mrtev Svačinovi k nohám. Není divu, že se takoví vězni často pokoušeli o útěk předem odsouzený k neúspěchu, nebo se sami radši vrhali vstříc smrti.⁷⁴

I přes všechny hrůzy, které se každý den v táboře odehrávaly, kolovaly mezi vězni zvěsti o brzkém návratu domů, tzv. lágrové latríny. Naději ve vězních utužovaly hlavně bohaté balíčky z domova, které jim byly hlavně ze začátku pobytu zasílány. V dubnu roku 1941, v den narozenin Adolfa Hitlera, bylo několik vězňů původem z Domažlic propuštěno domů. Tenkrát byly naděje na návrat domů nejsilnější. Nicméně postupem času, jak slábly a postupem úplně vymizely zprávy a balíčky z domova, slábla i naděje v návrat domů. Přesto

⁷³ Překlad z německého jazyka: „Klobouk dolů!“

⁷⁴ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 6-15

ale 13. prosince roku 1941 nadešel den, ve který již Svačina ani nedoufal. Hned ráno mu bylo písařem oznámeno, že je spolu s šesti dalšími domažlickými propuštěn domů. Před odjezdem byli ještě všichni poučeni, že o životě v táboře nesmí nikomu nic vyprávět pod pohrůžkou, že by jinak byli přivezeni zpět a domů už se pak nikdy nevrátili. Za chvíli už je však nákladní vůz vezl směrem k nádraží. Po pár hodinách na cestě se tak Rudolf Svačina ocitl skoro po dvou letech věznění opět doma.⁷⁵

3.3. Na gestapu v Klatovech

Během následujícího roku nemáme žádné záznamy o Svačinově politické aktivitě směřující proti nacistickému režimu. Po návratu z koncentračního tábora Flossenbürg se vrátil k vykonávání učitelské praxe na zvláštní škole v Domažlicích a stal se jedním z organizátorů akce na podporu žen a vdov po popravených a vězněných učitelích. Do ilegální politické činnosti se zapojil až koncem února roku 1943.

Tehdy jej navštívil předseda učitelské organizace Roop. Vypověděl mu, že je sám členem ilegální organizace, které tiskne protirežimní letáky a podílí se na nejrůznějších sabotážích⁷⁶. Pár takových letáků nechal Svačinovi a další týden přišel zase, aby mu vypověděl další detaily týkající se oné organizace. Chtěl po něm, aby se stal vedoucím organizace v Domažlicích a slíbil mu, že se s ním opět za čtrnáct dní spojí. Později už se však neukázal.

Týden od jeho návštěvy došlo k dalšímu postupnému zatýkání na Domažlicku. Organizace byla prozrazena a spolu s ní i akce na podporu žen a vdov po popravených a vězněných učitelích. Pár dní na to byl zatčen i Svačinův švagr Mráz jako jeden z předních organizátorů akce. Pro Rudolfa si gestapo přišlo 28. května roku 1943. Jen díky dvěma statečným četníkům se mohl alespoň rozloučit s rodinou, a ještě ve vlaku, který směřoval do klatovské věznice, mohl své rodině a přátelům vzkázat několik slov.⁷⁷

Na gestapu v Klatovech byl Rudolf Svačina krátce po příjezdu vsazen na celu číslo tři a teprve čtvrtý den od jeho uvěznění byl předvolán k výslechu. Výslech vedl gestapák české národnosti Votava. Po každé otázce, kterou Svačinovi položil, následovaly tvrdé rány a

---

⁷⁵ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 17

⁷⁶ Jednalo se o ilegální komunistickou organizaci vedenou bratry Burdovými, která měla svou ústřednu v Plzni. Organizace byla brzy prozrazena, všichni její členové pozatýkáni a velká část i popravena. Částečně se o organizaci tvrdilo, že popud k ní dalo samo gestapo, aby takto pochytilo co nejvíce odpůrců režimu. – SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 30

⁷⁷ Tamtéž, str. 18-20

kopance do celého těla. Takto výslech probíhal zhruba dvě hodiny, kdy pak do krve zbitého vězně vyvedli ven, aby na jeho místo mohli přivést vězně jiného. Po hodině byl však Svačina opět předveden k výslechu a bití začalo nanovo. Velice vážně mu přitom silným izolačním drátem poranili levou ruku a poškodili bubínek pravého ucha, na které už pak Svačina celý život neslyšel. Během bití Svačina dvakrát omdlel a musel být kříšen. Stále dokola se jej vyptávali na ilegální organizaci, on, avšak i přes nesmírnou bolest, kterou mu během celého výslechu způsobovali, nic neřekl. Nevěděl ale, že jeho zapírání je zbytečné. Nakonec byl k výslechu gestapem přiveden zbitý kolega Roop, který přisvědčil, že se Svačinou asi třikrát o tajné organizaci mluvil. Svým zapíráním si tak Svačina jen uškodil. Gestapo se domnívalo, že toho ví mnohem více, než ve skutečnosti o organizaci opravdu věděl.

Po skoro celodenním výslechu byl Svačina vsazen za trest do temnice (bunkru). V temnici si pobyl celé tři dny o hladu v ukrutných bolestech. Dokonce se zde neúspěšně pokusil o sebevraždu, kdy se snažil si hřebíkem z boty podřezat žíly. Po třech dnech pro něj přišlo gestapo, byla mu lékařem z řad vězňů chabě ošetřena vážně poraněná levá ruka a vrátili jej zpět na celu číslo tři. Další Svačinovo vyšetřování se týkalo poslechu cizího rozhlasu, a hlavně vedení akce na podporu po popravených a vězněných učitelích. I přes veliké utrpení během výslechů, Svačina žádná konkrétní jména neprozradil, všechna jména prozrazených se gestapo dozvědělo od Roopa.⁷⁸

Krátce po skončení vyšetřování byl odveden na velkou celu do prvního patra, kde se hned seznámil se svými novými spoluvězni, které si velmi oblíbil. Oba noví spoluvězni byli zavřeni za ukrývání zbraní. Svačina se na nové cele pokusil poslat v rozpadlé botě moták se vzkazem domů. Motáku si ale doma nikdo nevšiml, Svačinovi byly pouze zaslány nové boty.⁷⁹ V dalším balíčku z domova však zůstal od Svačinovy manželky útržek z novin se zprávou o vylodění západní armády na Sicílii. Ze zprávy měli spoluvězni velkou radost. Svačina chtěl tuto radostnou novinky nepozorovaně předat švagrovi Mrázovi, který byl v klatovském gestapu také vězněm. Nicméně předání si všiml jeden z členů gestapa a oba dotyční byli nelidsky zbiti. Kvůli přeražené ruce se nesměl Svačina vidět ani se svou manželkou, a dokonce musel na příkaz lhát inspekci pražského gestapa. To vše, jen aby se veřejnost nedozvěděla, v jakých poměrech přežívali vězni na gestapu v Klatovech.⁸⁰

---

⁷⁸ SVACHINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 21-24

⁷⁹ O motáku byla rodina spravena až během Svačinova pobytu v Malé pevnosti Terezín prostřednictvím Svačinova přítele propuštěného z terezínské pevnosti. – SVACHINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 24

⁸⁰ SVACHINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 25-28

Před plánovaným odjezdem do Terezína byli vězni se stejným osudem soustředěni na velké transportní cele, kde si Svačina mohl opět pohovořit se švagrem Mrázem. Krátce na to byl však odveden k dodatečnému výslechu a švagr byl přidělen na jinou celu. Před odjezdem museli ještě všichni vězni napsat lístky domů, aby jim už nebyly posílány balíky a následně v noci 23. srpna roku 1943 byli všichni převezeni do Terezína.⁸¹

3.4. V Malé pevnosti Terezín

Druhý den ráno přijel transport z klatovského gestapa na nádraží do Bohušovic nad Ohří, odkud šel zástup vězňů do terezínské pevnosti. Nejdříve se všichni nově příchozí museli nahlásit v kanceláři na prvním dvoře, ze které pak byli zavedeni do skladiště oděvů, kde každý vyfasoval trestanecký oděv. Dále prošli hlavní branou do druhé části prvního dvora, kde si nové vězně převzal vedoucí vězeňské samosprávy a postupně je rozdělil do cel. Před vstupem na cely byli ještě všichni příchozí ostříhání dohola a seznámeni s vedoucím celé Malé pevnosti Terezín Heinrichem Jöckelem, kterému vězni přezdívali Piňďa.⁸²

Svačina byl spolu s dalšími přidělen na celu číslo šestnáct. Po levé straně cely byly palandy se slamníky, po straně pravé skříňky na šaty a misku na jídlo, uprostřed cely stály dva dlouhé stoly s prkennými lavicemi bez opěradel, záchod bez ventilace byl pak umístěn v malé místnosti se skleněnými dveřmi a proti dveřím bylo ve zdi zabudované jediné okno. Po prosté večeři vězně čekal první terezínský apel. Život na celách vězňům zpříjemňovaly každovečerní kulturní večery, kdy se zpívalo, recitovalo a vyprávělo. Svačina byl se švagrem přerazen na palandu do druhého poschodí, odkud byl dobrý výhled po celé cele. Na cele s nimi pobývalo mnoho domažlických, takže nebylo o přátele nouze.⁸³

Den po svém příjezdu nastoupil s dalšími novými vězni do práce. V té době započala v Malé pevnosti stavba rozsáhlého čtvrtého dvora, vězni tak byli přiděleni k práci ve stavební četě. Jeho prací bylo v dřevěných nosítkách přenášet zem. Hned druhý den mu však nosítka vypadla z ruky a část země se vysypala. Dozorci vysvětlil, že je po vážném poranění ruky a ten jej přidělil do kasáren SS na mytí oken, kde zrovna někoho sháněli. Přeražená ruka však Svačinovi nepomohla jen k méně náročné práci, ale dokonce mu údajně zachránila život. Když se totiž druhý den svého pobytu v Malé pevnosti setkal s vedoucím administrativní kanceláře z Domažlic, bylo mu jím sděleno, že byl jeho příjezd očekáván již před měsícem a měl být jako nepolepšitelný vězeň (byl již podruhé vězněn) transportován do Osvětimi.

---

⁸¹ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 32

⁸² NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. 2. Praha: Naše vojsko, 1988., str. 135-137

⁸³ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 35

Jelikož se ale musel ještě léčit s přeraženou rukou, do Osvětimi tak byla zaslána pouze jeho složka a z něj se vlastně tím stal ztracený vězeň a zůstane s největší pravděpodobností do konce války v Terezíně. A tak se také stalo.⁸⁴

Několik týdnů po svém příjezdu do Malé pevnosti začal Svačina trpět na bolestivé vředy na nohách, nemohl vůbec chodit a musel být přeřazen na celu číslo jedenáct, na marodku. Na marodku vzpomíná jako na nejlépe prožité chvíle svého pobytu v terezínské pevnosti. Seznámil se zde a spřátelil s mnoha milými a obětavými lidmi. Největším přínosem pro vězně ležící na marodce byly přednáškové a recitační večery, a také nedělní vlastenecká kázání nemocného pátera Tylínka, známého pražského kazatele, všemi velmi milovaného a uznávaného člověka. O nemocné se chodil starat doktor Filip, vězeň přidělený do hospodářského úřadu věznice, jehož velitelem byl hodný esesman Hohaus. Spolu se snažili obstarat co největší příděl zeleniny pro nemocné. Mimo jiné doktor Filip přinášel denně na marodku nejnovější zprávy z londýnského rozhlasu. Po návratu z marodky se podařilo Svačinovi získat pracovní místo v prádelně.⁸⁵

Práce v prádelně skýtala dvě velké výhody. Ačkoliv se stálo denně deset hodin s dvěma kousky pěnového mýdla a úkolem bylo vydrhnout černé, zakrvácené a roztrhané prádlo všech vězňů, pracovalo se v teple vevnitř, a hlavně bez nepřetržité kontroly ze strany dozorců. Prádelna také zprostředkovávala styk s vězenkyněmi. Právě zde se Svačina seznámil s dr. Miladou Horákovou, která tehdy posluhovala u vedoucího věznice Jöckela a poslouchala u něj za jeho nepřítomnosti cizí rozhlas. Informace z rozhlasu poté sdělovala Svačinovi a ten je rozesílal dál do cel. Po válce se Svačina s Horákovou sešli v Domažlicích a společně vzpomínali na Terezín. V prádelně se také zprostředkovával kontakt mezi vězněnými manželskými páry, které spolu nemohly být, ale přesto si aspoň přes prádelnu mohly poslat krátké vzkazy v podobě motáků.⁸⁶

I Štědrý den roku 1943 si vězni dokázali zpříjemnit. Vzpomínalo se na domov a potichu se zpívalo dlouho do noci. Občas se dokonce podařilo poslat nějaký moták domů. Motáky se posílali v promítací kameře kino přístroje v biografu, kdy se tento přístroj dával spravovat do dílny přeštického obchodníka Tusara. Právě ten smluvil s pražským kinooperátérem Gruntorádem, který jezdíval do Malé pevnosti Terezín promítat filmy, aby mohly být v kameře motáky posílány ven z pevnosti. Za několik týdnů byla však jeho činnost

---

⁸⁴ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 36-37

⁸⁵ Tamtéž, str. 38-40

⁸⁶ Tamtéž, str. 40

odhalena, a právě pražský kinooperatér za ni zaplatil životem. Tou dobou už byl ale Svačina na gestapu v Kladně.⁸⁷

Největším postrachem vězňů bývaly páteční transporty z terezínské Malé pevnosti do koncentračních táborů. Takto byl například transportován Svačinův švagr Mráz do koncentračního tábora Flossenbürg, kde měl naštěstí Svačina ze svého předchozího pobytu známé, kteří se o jeho švagra postarali. Stejně tak byli skoro každý měsíc při večerním apelu vybírání vězni na komandýrku na kladenské gestapo, která patřila k Terezínu. A tak byl koncem března roku 1944 náhodně vybrán esesmanem Rojkem i Rudolf Svačina.⁸⁸

3.5. Na kladenském gestapu

Po příjezdu na kladenské gestapo byli nově příchozí ubytováni v bývalé Sokolovně, ve dvou velkých sálech. Zde byl Svačina ihned upozorněn na četníka pana Hracha z Domažlic. Ten mu také během celého jeho pobytu v Kladně vypomáhal neocenitelnou službou, posílal vzkazy domů Svačinově rodině. Nejenom, že Svačinovi a ostatním vězňům z Domažlicka zprostředkovával spojení s domovem v podobě motáku, ale také jim každý den nosil nejnovější zprávy z londýnského rozhlasu. Druhý den po příjezdu byl Svačina přidělen na práci v železárnách, kde bylo náplní jeho práce skládat železnou rudu a později koks z vagónů. Práce to byla namáhavá, ale tělo si brzy na tu dřinu zvyklo, navíc zde pracovala celá řada jeho přátel.

Strava na gestapu v Kladně byla mnohem chutnější a vydatnější než v terezínské pevnosti. Velký podíl na tom měly balíčky z domova, které vězni často dostávali. Měl-li zrovna dozor některý ze vstřícných četníků, byl vězni dokonce předán dopis od rodiny či ještě teplý oběd. Velkou svízeli v Kladně však byly štěnice. Byly jich plné postele, i přesto že je z postelí každou sobotu vypalovali letovacími lampami.⁸⁹

Z práce v železárnách se Svačina dostal na Poldovku⁹⁰, kde vykládali uhlí z vagónů. Jako mistr zde pracoval jeho přítel pan Kachlík, se kterým se velmi sblížili. Byla to práce slušná, celý den byli vězni skryti ve vagónech, a když potřebovali, mohli si na chvíli odpočinout. Krátce poté, co nastoupil na novou práci na Poldovce, byl z ní odvolán do transportu tamější kápo. Bylo potřeba najít za něj náhradníka. Svačinovi spolupracovníci po

---

⁸⁷ SVÁČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 40-41

⁸⁸ Tamtéž, str. 42

⁸⁹ Tamtéž, str. 44-47

⁹⁰ Bývalé velké železářny Poldi Kladno založené 1889 – Podívejte se, jak dnes chátrá kladenská Poldovka, dřívější ocelářská chloubka. *Podnikatel.cz* [online]. Praha, 2013 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/podivejte-se-jak-dnes-chatra-kladenska-poldovka-drivejsi-ocelarska-chloubka/>

něm chtěli, aby právě on se stal kápo­vým nástupcem. I přes jeho počáteční odpor a neznalost německého jazyka, nakonec svolil a kápem se stal. Náplní jeho nové práce bylo přidělovat vždy trojici vězňů vagón, zapisovat čísla jednotlivých vagónů a váhu, německy hlásit příchozímu příslušníkovi gestapa počet pracujících vězňů. Kápo tedy zodpovídal za hladký průběh práce. Jako kápo dostal Svačina od svých spolupracovníků úkol, že má každé ráno zjistit novinky z londýnského rozhlasu a postupně o nich zpravit všechny vagóny. Jeho působnost se pak ještě rozšířila o posílání dopisů rodinám spoluvězňů a následné přijímání dopisů a malých balíčků, které rodiny posílaly svým blízkým. To vše s pomocí mistra Kachlíka ochotně vykonával.

Nejkrásnější na celém pobytu v Kladně byla setkání s rodinou. Postupně se u něj vystřídali všichni jeho rodinní příslušníci. Zvláště statečně si pak počínala Svačinova mladší dcera Věra. Občas i celé hodiny obcházela zadní vchod kladenské Sokolovny, neuvidí-li svého otce. Dokonce se jí i jednou podařilo poslat přes jednoho z četníků otcí dopis. Jindy, když šel Svačina do práce na Poldovce, šla nenápadně kolem něj a stiskla mu při cestě ruku. Svačina se o dceru velmi bál, především v době náletů, kdy zemřely desítky vězňů, ale i civilistů.⁹¹

Na podzim roku 1944 byli dva kladenští četníci zatčeni pro spolupráci s vězni. Gestapo velmi zuřilo, všem vězňům prohledali jejich osobní věci a našli mnoho předmětů kompromitující četníky. Krátce na to se vězni dozvěděli, že se kladenské gestapo bude rušit a brzy pojedou zpět do terezínské Malé pevnosti. Všichni věděli, že podmínky se v Terezíně ze dne na den zhoršují, nikdo se nechtěl s Kladnem rozloučit, nikdo nechtěl opět opustit svoji rodinu. Svačina ještě stihl poslat dopis domů a díky němu také mohl v den odjezdu ještě na chodníku spatřit svoji manželku.⁹²

3.6. Zpátky v Malé pevnosti Terezín

Po opětovném příchodu do Malé pevnosti byl Svačina znovu přidělen na celu číslo šestnáct, kde se ovšem během jeho absence zcela změnilo složení, všichni jeho dřívější přátelé byli buď v koncentračním táboře nebo u soudu. I jeho dřívější pracovní místo v prádelně bylo již obsazené, a tak byl hned druhý den prozatímně přidělen do čtyř židovských vězňů, pracujících v dole Richard u Litoměřic. Pracovala zde největší část vězňů z koncentračního tábora Flossenbürg, mezi nimi pak několik stovek z Terezína, kteří se tu střídali na dvě směny po dvanácti hodinách. V dole byly hloubeny chodby a vyztužovány proti sesutí, velmi špatně

---

⁹¹ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 47-48

⁹² Tamtéž, str. 49

se zde pracujícím vězňům dýchalo a neustálé bití ze stran esesmanů bylo na denním pořádku. V dole dohlíželi na pracující němečtí civilisté, kteří byli placeni za odvedenou práci a neustále tak nutili vězně k ještě vyšším výkonům. Po každé směně odsud vězni tahali několik svých mrtvých či na smrt vyčerpaných kolegů. Zdaleka nejhorší však pro Svačinu byly cesty do dolu a zpátky. Dozorci si na židovské vězně, jejichž byl Svačina v té době součástí, vymýšleli během cesty nejrůznější formy sadistické zábavy – museli například lézt jenom po zemi či vykonávat různá cvičení.⁹³ Naštěstí zde pobyl jen týden. Od pondělí byl přidělen k práci na stavbě bývalého sokolského cvičiště v Litoměřicích.

V říjnu přijel transportem do Malé pevnosti Terezín jeho přítel řídicí učitel Václav Altman. Svačina se postaral o to, aby byl Altman přidělen k němu na celu i do pracovní čety.⁹⁴ V tu dobu přicházelo do terezínské pevnosti stále více vězňů, proto muselo být několik cel z prvního dvora přesunuto na čtvrtý dvůr, který byl v té době již dostavěn. Svačina i se svými spoluvězni byl přesunut na celu číslo čtyřicet dva. Cela byla celá betonová a palandy byly odshora dolů zaplněné vězni. Na Svačinu s Altmanem již na nich nevybylo místo, museli spát na slavnících na zemi. V noci tak nebylo kudy projít, celá zem byla pokryta slavníky a vězni tak na sebe neustále šlapali.⁹⁵

Po přestěhování na čtvrtý dvůr byli oba přikázáni na práci na trati říšské dráhy. Všech zhruba tisíc dvě stě vězňů chodilo brzy ráno pěšky na vlak do Litoměřic, odkud byli odvezeni k výkonu práce do Ústí nad Labem. Během cest z práce i do práce zažívali vězni neustálé šikanování ze strany dozorců. Při pochodu museli držet obě ruce natažené na ramenech vězně jdoucího vpředu, což bylo v tak velkém počtu obtížné a velmi vyčerpávající. Kolemjdoucí německé obyvatelstvo na ně posměšně pokřikovalo a plivalo. Po nástupu do vlaku se často konalo tzv. sportovní cvičení, kdy museli vězni, především Židé, prolézat co největší rychlostí přihrádky na zavazadla a lavice. Kdo byl příliš pomalý, nebo nemohl prolézt, byl pobízen bodlem.

Celý podzim a část zimy přšelo. Situace se tak ze dne na den stále horšila. Vězni byli neustále na kost promočení a promrzlí. Na cele jich stále přibývalo, všude po zemi bylo rozšlapáno bahno a lidské výkaly, jelikož jeden rozbitý záchod nemohl ani zdaleka pokrýt takové množství vězňů, kteří navíc často trpěli střevními problémy. Na podlaze se tvořila žumpa z lidských výkalů, ve které se rozmohly blechy a vši. Podmínky byly nesnesitelné.

---

⁹³ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 51 – cit. dle – KULIŠOVÁ, Táňa. *Malá pevnost Terezín – Národní hřbitov – Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1956.

⁹⁴ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 52

⁹⁵ KULIŠOVÁ, Táňa. *Malá pevnost Terezín – Národní hřbitov – Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1956., str. 53

Vězni v té době hojně umírali, tak se Svačina s Altmanem dostali na palandy do přízemí, kde každý večer uléhali promoklí, ani boty už si nezouvali, aby jim je nikdo neukradl.

Počátkem listopadu začali jezdit na práci do Lovosic, kde se v té době stavěly podzemní kryty u nádraží. Práce zde byla velmi těžká. Jednou večer, když šli vězni v úplné tmě vyčerpaní z práce, vymysleli si příslušníci gestapa další zábavu. Nutili vězně do běhu a současně do nich ze stran začali tlouct pažbami pušek. Nebylo možné nechat někoho na zemi, dozorcí by jej utloukli k smrti, bylo tedy nutné si padlého vzít mezi sebe a táhnout je s sebou. Do Terezína přiběhli všichni zcela vyčerpaní jak po fyzické, tak i po psychické stránce.⁹⁶

Nakonec se Svačinovi a Altmanovi podařilo nechat se přeložit zpátky na první dvůr na celu číslo čtrnáct, kde byl život oproti čtvrtému dvoru o poznání lepší. Svačinovi byla nabídnuta práce v bramborárně, kde se pracovalo pod střechou a v relativním teple. V prosinci se mu do bramborárny podařilo dostat i jeho přítele Altmana, ten však před jeho přeřazením do nové práce onemocněl úplavicí a byl přesunut na zvláštní celu na čtvrtý dvůr.

Na počátku roku 1945 odjel transportem terezínský rozdělovač chleba. Svačina byl přáteli navržen na jeho místo. Vedoucím dozorcem kuchyně byl esesman Muntzig, který se jeho novým umístěním souhlasil, pouze ho důrazně upozornil, že musí rozdělování chleba provádět přesně podle předpisů. Chleba se rozděloval v kuchyni, kde měl každý rozdělovač již předem vymezené místo u dlouhého stolu vedle vchodu do kuchyně. Při přebírání chleba mu pak pomáhali dva mladí vězni, chleba se nosil na cely ve speciálních dřevěných bednách. Veky chleba byly předem z větší části nakrájené na sedm dílů. Svačinovou náplní práce bylo na každou celu dodat takový počet dílů chleba, kolik bylo pro každou celu předepsáno podle počtu vězňů. Zpočátku se Svačina potýkal s mnoha problémy, jelikož v Terezíně bylo v té době již několik tisíc vězňů a chléb musel být rozdělován rychle a přesně, aby odpovídal danému počtu hladových vězňů, kteří v té době čekali na chléb jako na smilování. Jednalo se o práci velmi odpovědnou a psychicky náročnou. Svačina k práci obdržel zvláštní knihu na zapisování přidělů chleba, byla to jediná kniha psaná v Malé pevnosti českým jazykem. Uváděly se v ní informace o denním stavu vězňů na celách a přidělech chleba. Vyplývalo z ní, kolik vězňů denně zemřelo či kolika vězňům bylo za trest přiděleno snížení přidělů. Po válce ji Svačina odevzdal Lidovému soudu v Litoměřicích jako svědectví proti veliteli Malé pevnosti Terezín Heinrichu Jöckelovi.⁹⁷

Po několikadenních útrapách se mu nakonec začalo dařit zvládat práci více než obstojně. Nicméně hlad dosahoval v terezínské pevnosti stále větších rozměrů a každý den

---

⁹⁶ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 53-54

⁹⁷ Tamtéž, str. 58

navíc přicházeli noví vězni, včetně Svačinových známých a rodáků z kraje. Začal od nich dostávat naléhavé prosby, aby jim pomohl z hladu, aby jim poslal alespoň kůrku chleba navíc. V té době byla krádež chleba trestána smrtí, přesto nemohl nevyhovět těmto naléhavým žádostem, ačkoliv ho jeho předchůdce předem varoval. Slíbil tedy svým dvěma pomocníkům navýšení porce chleba, budou-li mu při krádeži chleba dělat zeď, aby na něj nebylo vidět. Pomocníci ochotně souhlasili, a tak když jeden odnášel dřevěnou bednu naplněnou chlebem, stoupl si druhý na určené místo, aby na Svačinu nebylo vidět a ten zatím do každé bedny nahnul vždy o jednu veku navíc. Naštěstí na Svačinu žádné stížnosti nechodily, a ačkoliv byl na konci měsíce znatelný schodek chleba, esesman Muntzig celou věc jen odbyl s vědomím, že chleba kradou ostatní esesmani. Žadatelů však bylo stále více, koncem března jejich denní počet stoupl na šedesát.

Provádět krádeže v takovém rozsahu už nebylo možné, a proto se Svačina domluvil se svým vedoucím, který měl na starost přiděly jídla, aby mu zemřelé vězně hlásil namísto večer až druhý den ráno, aby mohl večer předtím na ně fasovat chleba. Vzhledem ke stále se zvyšujícímu počtu mrtvých, mohl tak přiděly chleba vězňům bez problému navýšit. Funkci rozdělovače chleba vykonával až do konce války. Po osvobození přišlo Svačinovi velké množství dopisů a pohledů, kde mu desítky lidí děkovaly za jeho činnost a byli mu vděční za svůj život. Další lidé jej přijeli osobně navštívit a poděkovat mu.⁹⁸ Na památku jeho činnosti namaloval ještě v Malé pevnosti národní umělec Karel Štěch Svačinovu skicu s názvem Tereziňský chlebováre Rudolf Svačina, které je do dnešní doby součástí Průvodce výstavou Památníku Terezín.⁹⁹

Asi čtrnáct dní po Svačinově jmenování rozdělovačem chleba, musel přejít na celu číslo třináct, kde byly v té době ubytovány vězni z administrativy, vedoucí dílen a další. Ačkoliv nejdříve nechtěl od svých přátel z cely číslo čtrnáct, nakonec se přemístit na novou celu nechal, jelikož právě zde byl u pramene cizích rozhlasových zpráv, které denně přinášeli vězni pracující v dílnách. Skoro každý večer na nové cele musel svým spoluvězňům hvízdát chodské písně, které si zde velmi oblíbili. Svačinových spoluvězňem byl bývalý československý ministr zahraničí Kamil Krofta, se kterým se brzy sblížil. Sám Krofta byl několikrát požádán, aby vstoupil do nové protektorátní vlády a osvobodil tak svou sestru, které byla také zavřená v tereziňské pevnosti, on však rezolutně odmítl.¹⁰⁰ Na cele číslo třináct měli vězni možnost posílat domů motáky. Byly posílány přes tereziňská jatka, kam

⁹⁸ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 59-60

⁹⁹ STEHLÍKOVÁ, Blanka. Na okraj kreseb vzniklých na Malé pevnosti. In: *Tereziňské listy*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 56., str. 30

¹⁰⁰ GLÜCKLICH, Julius. *Kamil Krofta*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, str. 45

chodívali spoluvězni z cely pro maso. Ředitel jatek se svou manželkou pak motáky doručovali rodinám.

Jako rozdělovač chleba dodával Svačina chléb i tzv. Hummelkomandu, které tvořilo asi dvanáct Židů. Měli na starosti například odnášení mrtvol, asistenci při popravách, později také kopání hromadných hrobů. Členové tohoto komanda byli vždy po nějakém čase zlikvidováni a nahrazováni novými, aby nemohli nikde vyprávět o věcech, které viděli a zažili. Koncem ledna roku 1945 přijel do Terezína transport z Osvětimi, který čítal zhruba dvě stě osmdesát mužů. Dvacet pět z nich bylo rovnou od transportu odděleno a ubito esesmany v čele s velitelem pevnosti jen proto, že byl u nich zjištěn zlatý chrup. Zbytek transportu byl postupně trýzněn hladem. Ze Svačinových podrobných zápisků vyplývá, že od poloviny února od osvobození terezínské pevnosti jich zemřelo hladem přes sto osmdesát.¹⁰¹

V únoru přijel do terezínské Malé pevnosti pravidelný transport z pankrácké věznice. V transportu tehdy byl i jeho dobrý přítel, prvorepublikový novinář a představitel českého šlechtického rodu Zdeněk Bořek Dohalský z Domažlic. Svačina se dozvěděl, že hned následující den (7. února) má být Dohalský popraven. Po popravě byla jeho mrtvola odvezena ke zpopelnění do ghetta. Jednalo se o posledního zpopelněného mrtvého v Terezíně, všichni další mrtví už byli házeni do vykopaných jam.¹⁰² Dohalskému byl vylomen zlatý chrup, který se podařilo Svačinovi společně s jeho svrškou získat, chrup po válce na památku dal rodině zemřelého a svršku nechal hned po válce vystavit v domažlickém muzeu, později byly věnovány Památníku Terezín, kde jsou uloženy.¹⁰³

Koncem února byli transportem přivezeni vězni z Pankráce a umístěni na první dvůr. Svačina byl opět přesunut na celu číslo dvacet jedna. Cely zde byly nemožně přecpány. Koncem března se začalo pracovat na zákopech mezi Terezínem a Litoměřicemi. Přes tisíce pracovníků zde bylo pod neustálým dozorem ozbrojených esesmanů, nedostatek pracovního náčiní navíc způsobil, že někteří vězni byli nuceni v místy ještě polozmrzlé půdě hloubit zákopy rukama. Židé museli na počátku každého pracovního dne boxovat ve studené vodě, která byla do zákopu vedena, byl-li pak některý při práci již příliš unaven, byl některým z esesmanů zastřelen. Takto jich denně umíralo až dvacet. Další lidé umírali na zápal plic, nebo vyčerpáním z neúnosného pracovního tempa. Na konci dne byli mrtví naloženi na káry, odvezeni zpátky do Malé pevnosti, kde se na mrtvé vždy přišel podívat velitel pevnost Jöckl,

---

¹⁰¹ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 64-65

¹⁰² HAZDRA, Zdeněk. Šlechtici demokracie: František, Antonín a Zdeněk-Bořek Dohalští. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 2007, s. 188. ISBN 80-85433-96-6., str. 66-67

¹⁰³ SVAČINA, Rudolf. Za br. Zdeňkem Bořkem Dohalským z Dohalic. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 2. 1946. ISSN 1805-1650.

aby přijal hlášení o počtu mrtvých. Vždy se náramně bavil, byl-li mu hlášen počet větší než předešlý den. Svačina na tyto dny vzpomíná jako na nejhorší dny v celém Terezíně.¹⁰⁴

Začátkem dubna vězně nemile překvapila zpráva, že se na čtvrtém dvoře objevilo několik případů skvrnitého tyfu, který tam zanesli nemocní vězni pracující v dole Richard. Tyfus se začal šířit nepředstavitelnou rychlostí. Napomohl tomu také Jöckelův rozkaz, kdy vězňům bylo zakázáno vydávat čisté prádlo. Vstup na čtvrtý dvůr byl zakázán, přesto tam Svačina chodil stále jako rozdělovač chleba a aby nemocné vězně podpořil nejnovějšími zprávami. Brzy byla tyfem zamořena celá pevnost, stav na čtvrtém dvoře byl kritický. V polovině dubna přijeli do Terezína zástupci Mezinárodního červeného kříže, aby obhlédli celou situaci. Velitel pevnosti Jöckel je však na čtvrtý dvůr nepustil a dovolil jim jen přístup na marodku na prvním dvoře. I to ale stačilo. Teprve 4. května roku 1945 přijela do pevnosti skupina českých lékařů, kterým se podařilo dostat na kriticky zamořený čtvrtý dvůr. Spatřili jen hrůzu a lidské utrpení.¹⁰⁵

Dva dny na to zavládl v táboře mezi esesmany znatelný rozruch. Později dopoledne přijeli náhle dva četníci z Roudnice nad Labem a oznámili, že přebírají celý tábor. Jöckel předal pevnost a oznámil, že ji všichni esesmani musí opustit. Pro vězně bylo velkým zadostiučiněním, když viděli, jak všichni esesmani připravovali své rodiny a balili věci k odjezdu. Do Malé pevnosti zatím přijela kolona zdravotníků a ihned se začali starat o vážně nakažené. I přes jejich vytrvalou péči a mnohonásobné zlepšení hygienických podmínek desítky vězňů zemřely.¹⁰⁶

Svačina s několika krajany opustil Malou pevnost Terezín ráno 8. května roku 1945. Po povinném odvšivení odjeli do blízkého ghetta, kde jim bylo vydáno potvrzení o propuštění. Odtud je autobus odvezl do Kladna. Po cestě a poté i v Kladně potkávali německé tanky, které však s největší pravděpodobností mířily na pomoc Praze. V Kladně si již bývalé vězně převzaly sestry Červeného kříže. Druhý den byla pro Svačinu a jeho přátele poslána dvě auta z Domažlic, která pro ně původně jela již do Malé pevnosti. Cestou do Plzně a dále pak do Domažlic viděli sovětské vojáky a mezi nimi stovky zajatých německých vojáků, v Plzni se pak setkali s vojáky americkými, kteří zde již tábořili na náměstí. Domů přijel Svačina pozdě odpoledne dne 10. května roku 1945, nejdříve se pořádně očistil a zlikvidoval

---

¹⁰⁴ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 70

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 72

¹⁰⁶ NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín. 2*. Praha: Naše vojsko, 1988., str. 233-236

svůj oděv, až poté se mohl náležitě přivítat se svou rodinou a poděkovat všem svým příbuzným, kteří jim v této nelehké době pomáhali.¹⁰⁷

V říjnu roku 1946 byl velitel Malé pevnosti Terezín Heinrich Jöckel postaven před lidový soud v Litoměřicích. Jedním z bývalých vězňů, kteří proti němu přijeli svědčit, byl i Svačina. Z Jöckelovy výpovědi vyšlo najevo, že při prohrě Německa měli být všichni vězňové v pevnosti zlikvidováni a celá terezínská pevnost měla být zapálena a výbušninami vyhozena do vzduchu. Osvobození se ale sehrálo tak rychle, že esesmani nestačili včas zareagovat. Heinrich Jöckel byl odsouzen k trestu smrti provazem 25. října roku 1945.¹⁰⁸

4. Václav Jaroš – Zápisky politického vězně

4.1. Život Václava Jaroše

Václav Jaroš se narodil 26. srpna roku 1898 v Psárech u Prahy do rodiny zedníka. Od dětství se rodina potýkala s chudobou, doma měli jen malé hospodářství, domek a pár menších polí. Otec tvrdě pracoval dvanáct hodin denně, v létě pak chodil za prací do Prahy nebo do Kamenice na panství barona Ringhoferů, matka se dřela na polích, přesto pro ně bylo obtížné uživit sebe a své čtyři syny. To vše v Jarošově otci a později i v něm probouzelo averzi vůči bohatým farářům a statkářům, u kterých se denně dřeli. Ještě před Jarošovým narozením byla roku 1890 v Psárech založena sociálně demokratická organizace. Četli se zde socialistické brožury určené dělníkům, ale také se tu členové seznámili s Komunistickým manifestem. Po pár letech své existence byla psárská organizace jednou z nejpočetnějších v sousedství Prahy.¹⁰⁹

Roku 1909 začal Václav Jaroš navštěvovat měšťanskou školu v Jílové. O čtyři roky později jej dal otec na učitelství do nedaleké Prahy, ačkoliv se to nelíbilo sedlákům, kteří dali chalupu Jarošových do dražby a ti, aby nepřišli o střechu nad hlavou, museli prodat svá pole. Přesto vše nasvědčovalo tomu, že Václav Jaroš učitelský ústav úspěšně dostuduje a složí zde i maturitní zkoušku. Před ukončením studia byl ale roku 1917 odveden na vojnu, odkud byl

---

¹⁰⁷ SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň., str. 73-76

¹⁰⁸ BOUČKOVÁ, Michaela. *Mimořádný lidový soud v Litoměřicích 1945–1948*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova., str. 39-40

¹⁰⁹ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 31-34

povolán na balkánskou frontu.¹¹⁰ Zde působil v Albánii na pozici vojenského topografa, jehož úkolem bylo zmapovat tehdejší severní oblasti.¹¹¹

Po válce se Jaroš začal naplno věnovat své učitelské dráze. Zprvu vyučoval na venkovských školách v okrese, později ale nastoupil do Prahy na Vinohrady. Nakonec se uchýlil na pomocných školách v Praze-Michli, kde působil celých třináct let. Brzy po svém příchodu do Prahy se zapojil do odborové a politické činnosti. Roku 1928 vstoupil do KSČ. Ve svých dvaceti šesti letech se stal tajemníkem Školy vysokých studií pedagogických, v jejímž čele stál až do jejího zániku roku 1939. Jarošovi se podařilo získat pro institut kvalitní vysokoškolské profesory, dále vydával programy, brožury, připravoval výjezdy do ciziny i výstavy, celkově se snažil zasadit hlavně o propagaci pokroku ve školství. Vedle toho působil také jako jednatel v Socialistickém učitelském sdružení a v redakci Učitelských novin. V roce 1929 se mu se skupinou dalších mladých učitelů podařilo založit Československou soukromou pedagogickou fakultu v Praze, kde se stal jejím prvním administrativním ředitelem. Jarošově činnosti se dostalo zadostiučinění až v roce 1948 uzákoněním vysokoškolského vzdělání pro učitele.¹¹²

Během nacistické okupace českých zemí byl velmi aktivní. Tajně rozmnožoval Dějiny Všesvazové komunistické strany bolševiků a mimo to také během heydrichiády ukrýval v domě v Psárech s bratrem manžele Baxovy, kteří předtím pomohli skrývat u sebe Julia Fučíka, českého novináře a účastníka protinacistického komunistického odboje. Koncem ledna byl ovšem Jaroš zatčen a devět měsíců vězněn v Praze na Pankráci. Po návratu domů se však ihned zapojil do ilegálního učitelského hnutí, ve kterém se dočkal konce války.¹¹³

---

¹¹⁰ KODEDOVÁ, Oldřiška. *Učitelé v práci a v boji: sborník vzpomínek a studií 1848-1918*. Praha: Práce, 1971., str. 304-318

¹¹¹ JAROŠ, Václav. *Světla září nad Tiranou: Albánie včera a dnes*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1959., str. 7

¹¹² KAMÍNEK, Miroslav. *K padesátinám Václava Jaroše: Padesát vzpomínek*. Praha: [s.n.], 1948., str. 8-11

¹¹³ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 10-11

4.2. Vzpomínky na věznění v pankrácké věznici

Václav Jaroš byl zatčen v pět ráno 29. ledna roku 1943 spolu s dalšími členy Učitelské unie a odvezen do Pečkova paláce. K výslechu, který vedl komisař Böhm, se dostal až večer spolu s členkou odboje Josefou Baxovou, kterou s bratrem ukrýval během heydrichiády v jejich rodném domě v Psárech. Setkal se zde také s Juliem Fučíkem, který byl už nějakou dobu zatčen a vězněn v pankrácké věznici. Jarošův výslech ovšem trval jen krátce, Böhm byl unaven, a tak jen pohrozil pondělním výslechem.¹¹⁴

Potom všem byl spolu s ostatními odvezen do věznice na Pankráci a umístěn na celu číslo osmdesát osm. Cela byla zhruba čtyři metry dlouhá a přes dva metry široká, pod jedním oknem stály tři slavníky a kus od nich stůl se dvěma židlemi a policí na nádobí, u dveří zleva se nacházelo ústřední topení a zprava pak klozet.¹¹⁵ Na cele se poprvé setkal se svým spoluvězněm Karlem Prknem. Byl to pražský rukavičkář a člen Sokola, před svým zatčením finančně pomáhal rodinám v nouzi. Prkno mu postupně vysvětlil, jak to ve věznici chodí a naučil jej nejrůznější dovednosti nutné pro přežití v pankrácké věznici, například jak si stlát postel či jak to chodí s jídlem a denním cvičením.¹¹⁶

Druhý den po svém zatčení se dozvěděl, že vězni na Pankráci komunikují pomocí signálů přes zeď a sdělují si tak nové informace. Jaroš se takto seznámil s politickými vězni z vedlejší cel, od kterých zjistil, že hlavním informátorem o nových událostech ve světě pro celou věznici byl právě Julius Fučík. V pondělí měl být předvolán k výslechu, nic takového se ovšem nestalo a nestalo se tak ani v následujících týdnech.¹¹⁷

V polovině února měl mít jeho spoluvězeň očekávanou návštěvu z domova. Jaroš se s ním předem domluvil, zda by bylo možné prostřednictvím jeho rodiny předat moták Jarošově rodině. O úspěšném předání motáku se dozvěděl pár dní na to, kdy mu přišel kufr s věcmi z domova a uvnitř oděvu byly zašitá zpráva od jeho rodiny. Začátkem března byl spoluvězeň Prkno odvolán před soud až do říše, a tak Jaroš osaměl. V těchto chvílích mnoho vzpomínal na domov a své dětství v Psárech. Krátce na to přes jednoho z esesmanů odeslal korespondenční lístek komisaři Böhmovi, aby jej vzal k výslechu, neboť už nechtěl déle čekat na to, co se mělo stát. Pár dní poté byl tedy nejdříve odveden k holiči a poté byl převezzen ještě s dalšími vězni (včetně Julia Fučíka) k výslechu do Pečkova paláce (do Pečkárny). Výslech vedl komisař Böhm. I přes jeho naléhavé otázky Jaroš nic neprozradil. Zjistit, že samo

¹¹⁴ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 5-14

¹¹⁵ FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971., str. 21

¹¹⁶ JAROŠ, Václav. *Jak jsem se dostal na Pankrác*. In: ČONDL, Karel a Tomáš PASÁK. *Čeští učitelé v protifašistickém odboji 1939-1945: sborník studií a vzpomínek*. Praha: Práce, 1978., str. 278-280

¹¹⁷ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 19-25

gestapo o něm příliš neví. Po podepsání protokolu o průběhu výslechu byl odvezen zpátky na Pankrác.¹¹⁸

Když byl Jarošův spoluvězeň pryč, motáky se domů posílaly mnohem obtížněji. Šlo je posílat v kufrech, které vězni dostávali z domova. Z fasovaného mýdla nastrouhaného na prášek si vyrobil bílý inkoust, který byl dobře vidět na hnědém toaletním papíře, na který psal slámkou z rýžáku. Naštěstí ve svých věcech, zaslanych mu nově do věznice z domova, našel moták od své manželky se vzkazem, že za ním brzy někoho pošle, kdo se prokáže jejím jménem a on tak bude vědět, že mu dotyčný bude pomáhat. Skutečně se tak stalo.¹¹⁹

Následující noc za ním do cely přišel český strážník Vítek, sliboval mu svou pomoc a Jaroš mu předal moták se vzkazem rodině, který den předtím napsal. Přes počáteční nedůvěru se strážník Vítek ukázal jako poctivý člověk, který drží slovo a začal jej pravidelně navštěvovat. Při každé večerní návštěvě v cele mu předal zprávy z domova i z večerního moskevského vysílání. Jaroš se chtěl se všemi novinkami podělit. Předem věděl, že se po celách zprávy šířily ústně, ale často byly neúplné a zkreslené. Dostal tak nápad. Rozhodl se psát jakési vězeňské noviny, které by obsahovaly všechny nové informace, které mu strážmistr Vítek sděloval, a rozšiřovat je mezi vězni cestou z ranního cvičení. Tiskařskou čerň mu opatřil Vítek a zprávy mohl psát na tmavý toaletní papír. Hned další ráno napsal první noviny ve dvou výtiscích a když se pak s ostatními vězni vracel z ranního cvičení hodil jeden výtisk do cely sedmdesát pět a druhý pak do cely osmdesát šest. Celá věc se podařila a mezi vězni zaznamenala veliký úspěch.

V dubnu se dozvěděl, že jeho spoluvězeň ze sousední cely měl rodinnou návštěvu. V motáku tak napsal své ženě, aby si sama návštěvu u něj vyžádala. Její odpověď byla však negativní, jelikož dobře věděla, že příslušníkům komunistické strany se návštěvy nepovolují. Byl z toho velmi skleslý, nicméně milým překvapením byl pro něj nový spoluvězeň Josef Opplt z Michle, který byl dán na jeho celu tři dny poté. Po počáteční ostýchavosti se nově vězněný rozpovídal a svěřil se Jarošovi, že je členem národně-socialistické strany a pracuje u vlakové pošty. Po pár dnech byl odvezen k výslechu, kde se s pomocí tvrdých ran doznal k tomu, že jednou převezl dopis jednomu ilegálnímu pracovníkovi.¹²⁰

Ke konci dubna byla jejich cela k ránu zaskočena neohlášenou prohlídkou. Oba vězni byli vyhnáni z cely, zatímco ji čtyři esesmani prohledávali. Po dlouhém hledání nakonec objevili Jarošovy cigarety spolu s primitivním křesadlem, které si sám vyrobil. Kromě kuřiva

---

¹¹⁸ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 43-70

¹¹⁹ Tamtéž., str. 72-75

¹²⁰ Tamtéž., str. 84-115

však v cele nic jiného nenašli. Nebezpečný moták, který dostal v noci od strážníka Vítka, se mu včas podařilo zničit. Oba spoluvězně pak zavřeli zvlášť do cel a stejně tak je i odděleně vyslyšeli. Naštěstí vězeň Opplt o ničem nevěděl a Jaroš nic neprozradil. Tvrdil, že cigarety našli večer předtím ve džbánu na vodu a že nález chtěli hned druhý den nahlásit denní službě. Poté byli nahnáni zpátky do cely, aby poklidili nepořádek, který tam při prohlídce způsobili esesmani. O několik hodin později, ještě téhož dne byli přepadeni znovu a opět následovala důkladná prohlídka, při které se nic neobjevilo. Ten den však nedostali oběd ani večeři a jejich cela začala být lépe hlídána.¹²¹ Následující dva dny byli oba vězni ještě několikrát vyslyšáni, nicméně celá věc byla třetí den uzavřena s tím, že za celou záležitost nese vinu nedbalá prohlídka jejich cely vedená jedním z nejobávanějších esesmanů na Pankráci Smetoncem.¹²² Druhý den byl pak tento esesman za trest odsunut jinam a všem vězňům se velmi ulevilo.

K Oppltovi a Jarošovi na celu přibyl nový vězeň František Prošek, který uprchl z práce v říši zpátky do Čech. Vzpomínal na hrůzy, které se v Německu odehrávají, a byl upřímně rád, že je na Pankráci. Krátce na to opustil věznici vězeň z vedlejší cely, ke kterému Jaroš velmi přilnul a se kterým sdílel všechna úskalí věznění, ale i radostné zprávy z fronty. Na konci května byl transportem do Kladna k práci v dolech odvezen také spoluvězeň Josef Opplt, který tam měl vyčkávat na soud.¹²³

To vše, ale převážila radostná zpráva, kterou Jarošovi na začátku června donesl strážmistr Vítek od jeho manželky a která slibovala, že jej už pozítří přijde navštívit do věznice. Jaroš proto ihned připravil pro manželku lístek se seznamem věcí, které potřebuje, aby ho strážmistr Vítek mohl ještě před její návštěvou včas doručit. Návštěva však musela být nakonec o týden posunuta, jelikož ten den byl vzpomínkovým dnem na říšského protektora Heydricha a všechny návštěvy tak byly zrušeny. Za Jarošem na návštěvu přišla tenkrát celá rodina a bylo to velmi radostné shledání, ačkoliv se celou dobu odehrávalo před ostražitým zrakem komisaře Böhma. Když návštěva skončila, byl ještě komisařem opět vyslyšán, pravděpodobně chtěl využít jeho citového rozpoložení. Vše však probíhalo stejně jako u předchozích výslechů a Jaroš byl po chvíli propuštěn a odvezen zpátky na Pankrác do své cely.¹²⁴

V polovině června byl spoluvězeň František Prošek odvezen k soudu zpátky do říše. Hned další den byl na jeho místo do cely přiřazen nový vězeň Jaroslav Hladík, který byl na

---

¹²¹ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 119-130

¹²² FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971., str. 76

¹²³ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 141-145

¹²⁴ Tamtéž, str. 145-151

Pankrác přesunut z Malé pevnosti Terezín. Díky strážmistru Vítkovi mohl Jaroš poslat své ženě moták s Hladíkovou fotografií, kdy ji prosil, aby kontaktovala jeho manželku, aby tak mohl Hladík co nejdříve dostat kufr z domova. Jaroš se také pustil do přípravy dalšího výtisku novin, jelikož měl již od Vítka zjištěno spoustu válečných novinek. S pomocí nového spoluvězně se mu opět podařilo noviny doručit do předem určených cel.

V červenci obdržel od jednoho z českých strážníků znepokojivou zprávu, že strážmistra Vítka dalo gestapo sledovat. Vítek za ním přišel až noc poté a přinesl Jarošovi samé dobré zprávy z fronty. Nicméně hned následující den byl Vítek zatčen a zavřen. Jaroš na popud dobrého strážmistra Straky zničil všechny motáky a dopisy, nicméně měl strach, zda nebyl Vítek zatčen kvůli němu, a hlavně jestli nebyla prozrazena jeho manželka. Během večere se vězni dozvěděli, že byl zatčen nejen Vítek, ale i strážmistr Straka a Tichý. Všichni pomáhali vězňům a byli v kontaktu s jejich rodinami. Hned na to byl předvolán k výslechu. S úlevou se však dozvěděl, že to nijak nesouviselo se zatčením českých strážmistrů, jednalo se pouze o chleba, který byl Jarošovi zaslán z domova.¹²⁵

V srpnu byl na celu přidělen nový spoluvězeň Bronislav Mazur. Byl nacisty zavezen ze Sovětského svazu na práci do říše. Při plánovaném útěku byl v červenci dopaden polní hlídkou a předán gestapu. Krátce po jeho příchodu na Pankrác byl však z jejich cely poslán do říše k soudu Jaroslav Hladík, jehož odchod Jaroše velmi mrzel. K tomu všemu se několik dní na to najednou ve dveřích jejich cely objevil esesman Smetonc, který byl předtím Jarošovou vinou přeložen z Pankráce jinam, jelikož na něj Jaroš svedl celý incident s cigaretami a nedbalou prohlídkou u nich v cele. Dříve, než stihl vězňům na cele nějak ublížit, zachránil je strážmistr Tůma, který měl celé patro na starost a který dal Smetoncovi rozkaz, aby odešel. Nejenom, že Tůma chránil vězně, ale dokonce poskytoval po odchodu strážmistra Vítka Jarošovi zprávy zprostředkované jeho ženou, ale i aktuální novinky z fronty. Radostné rozpoložení ze zpráv však kazila nepříjemná vyrážka, která se mu objevila na obou tvářích a držela se jej několik dní, během kterých se vůbec necítil dobře.¹²⁶

Začátkem září byl odvezen do Pečkova paláce k třetímu výslechu. Zde na něj čekal jako obvykle komisař Böhm a celý výslech probíhal naprosto stejně jako dva předchozí, Böhm se od něj opět nic nedozvěděl. Jaroš byl poté z odvezen zpátky na Pankrác. Dalším novým spoluvězněm se stal mladý učitel Cahelka, s kterým se rychle spřátelili. Z radosti z dobrých zpráv, které mu sdělil jeho nový spoluvězeň, napsal ještě ten den troje nové noviny, které se rychle rozšířily po celém patře věznice. Během září pak k nim na celu přibyli ještě tři

---

¹²⁵ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 153-163

¹²⁶ Tamtéž, str. 165-172

noví vězňové, zatímco Bronislav Mazur byl odvezen transportem zpátky do říše. Pro čtyři už byla cela opravdu malá, nicméně jim alespoň společně ubíhaly dlouhé chvíle. Velikou radost vězňům udělaly kufry, které jim byly poslány z domova.¹²⁷

Na začátku října k nim byl na celu přiveden ještě pátý vězeň, kterým byl český kněz. Ve věznici panovala mezi dozorci špatná nálada. Kolovaly zvěsti o tom, že se nacistickému Německu na frontě příliš nedaří. Z těchto zvěstí měli naopak radost vězni a v dobré náladě se tak vraceli z ranního cvičení. Pro zkrácení dlouhých chvílí si vězni z toaletního papíru vyrobili primitivní karty. Celé odpoledne pak seděli v tureckém sedu na podlaze a opatrně, aby vzácné karty neponičili, hráli mariáš.¹²⁸

Byli vyrušeni až náhlým vpádem esesmana Hohause do cely. V ruce držel seznam a vyzval Jaroše, aby se připravil k transportu. Ten se rychle oblékl, zabalil si pár věcí a už hnali ven z cely do zástupu ostatních sbalených vězňů. Ani s přáteli na cele se nestihl rozloučit. Neměl tušení, kam jede, zda má před sebou cestu k soudu či do koncentračního tábora. Až během odevzdávání ložního prádla se s úlevou dozvěděl, že jsou všichni propuštěni a mohou jít domů. Zasáhl Mezinárodní červený kříž a nacisté chtěli prokázat dobrou vůli tím, že z tisíců uvězněných jich pár stovek propustili. 25. října roku 1943 se po devíti měsících věznění ve věznici na pražském Pankráci vrátil Václav Jaroš domů.¹²⁹ Po svém propuštění se Jaroš aktivně zapojil do ilegálního učitelského hnutí, které pracovalo především na plánu jednotného učitelského vzdělávání.¹³⁰

---

¹²⁷ JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv., str. 173-179

¹²⁸ Tamtéž, str. 180-184

¹²⁹ Tamtéž, str. 185-186

¹³⁰ FREY, Ladislav. *Sedmdesát let Václava Jaroše*. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského – ústřední pedagogická knihovna ČSSR, 1968., str. 4

5. Porovnání vzpomínek Rudolfa Svačiny a Václava Jaroše

Aby bylo možné porovnat vzpomínky obou výše zmíněných mužů na nacistickou perzekuci v době okupace českého území, je nutné se nejdříve zaměřit na srovnání obou těchto osobností.

Rudolf Svačina se narodil roku 1900 do rodiny řídicího učitele a většinu svého života strávil na Chodsku. Studoval nejdříve obchodní školu v Domažlicích a poté učitelský ústav v Praze. Od svých dvaceti let působil jako učitel a tomuto povolání se na různých školských ústavech věnoval až do svého pensionování. Do učitelské praxe přispěl prací v různých odborných pedagogických organizacích, vydáváním časopisů pro mládež a také žádanou příručkou o ručních pracích. Pod vlivem euforie ze vzniku ČSR se stal spolupracovníkem národní socialistické strany.

Václav Jaroš se narodil roku 1898 v malé vesnici nedaleko Prahy. Od mala byl silně ovlivněn působením svého otce, drobného zemědělce a aktivního komunisty. Díky otcově vůli byl také dán na studia do Prahy, kde nakonec vystudoval učitelský ústav. Během první světové války byl jako mladý student odveden na balkánskou frontu. Po návratu do Československa se začal naplno věnovat vykonávání učitelské praxe. Většinu svého života učil na školách v Praze. Stal se jedním z předních zastánců myšlenky povinného vysokoškolského vzdělání všech budoucích učitelů. Stál v čele Školy vysokých studií pedagogických a později se také úzce podílel na založení Československé soukromé pedagogické fakulty v Praze.

Rudolf Svačina byl vězněn celkem dvakrát. Nejprve od března roku 1940 do prosince roku 1941 v koncentračním táboře Flossenbürg jako jeden z podezřelých v rámci Akce Smudek. Podruhé byl zatčen v květnu 1943 a vyslýchán na gestapu v Klatovech za nepřímé zapojení do ilegálního odboje. Nakonec byl Svačina přesunut do Malé pevnosti Terezín, kde zůstal až do konce války.

Svačina byl spolu s dalšími přáteli z Domažlic nejdříve držen v koncentračním táboře Flossenbürg jako rukojmí, po několika týdnech mu byl však přidělen status obyčejného vězně, umístění v cele a práce v podobě škrábání brambor, kterou vykonával až do svého propuštění. Po svém druhém zatčení byl Svačina převezen na gestapo v Klatovech, kde byl několik týdnů držen na cele číslo tři a brutálně vyslýchán. Nakonec bylo rozhodnuto o jeho transportování do Malé pevnosti Terezín. Zde trávil první část svého věznění především na cele číslo šestnáct a prací v prádelně. Po čase byl opět transportován na gestapo do Kladna na práci v místních železárnách. Koncem roku 1944 se však Svačina musel vrátit do terezínské pevnosti, kde

nejdříve pracoval v obávaném dole Richard a poté na stavbě. Postupem času docházelo ke stále častějším přesunům mezi celami i dvory celého komplexu, jelikož počet vězňů neustále narůstal. Nakonec Svačina získal práci terezínského rozdělovače chleba a na této pozici působil až do osvobození.

Po osvobození národa se Rudolf Svačina opětovně zapojil do společenského života. Zúčastnil se mnoha lidových soudů s bývalými příslušníky SS, dokonce byl Ministerstvem spravedlnosti jmenován do funkce lidového soudce při mimořádném lidovém soudu v Plzni. Dále byl pověřen funkcí předsedy kulturní a školské komise, stal se také členem vyšetřující komise při okresním národním výboru v Domažlicích.¹³¹ Začátkem března roku 1948 byl však nucen odstoupit z funkce člena zaměstnanecké rady při okresním školním výboru a byl dokonce navržen na suspendování z funkce v Okresním akčním výboru. Musel také zanechat své nakladatelské činnosti, jelikož byly zrušeny všechny živnosti, mezi které nakladatelství patřilo.¹³² Postupně byl vyloučen ze všech korporací a spolků. Jako učitel byl pak během let několikrát přemístěn z Domažlic do jiných menších škol a okrsků. Během svého působení v Horšovském Týně se mu podařilo roku 1950 založit zvláštní školu s nejnovějším dostupným materiálem pro studenty a stal se zde jejím prvním ředitelem.¹³³ Po odchodu do penze vykonával Svačina celou řadu let průvodcovskou službu v domažlickém Čedoku. Roku 1968 se Svačina stal prvním předsedou Okresního výboru české strany socialistické v Domažlicích.

Václav Jaroš byl během existence Protektorátu Čechy a Morava členem ilegálního komunistického odboje, který měl blízké styky s Juliem Fučíkem. Jaroš byl zatčen v lednu roku 1943. Vyslýchán a vězněn byl v pankrácké věznici v Praze za údajnou činnost v rámci komunistického odboje. Ta mu však nikdy nebyla přímo dokázána, a tak byl po devíti měsících věznění bez řádného soudního přelíčení propuštěn. Po propuštění se až do konce války zapojil nanovo do ilegálního učitelského hnutí.

Oproti Svačinovi byl Václav Jaroš během celého věznění držen na jednom místě v cele číslo osmdesát osm v pankrácké věznici. Udělal si zde mnoho známých, ačkoliv se jeho spoluvězni velmi často střídali. Jeho největším spojencem byl strážmistr Vítek, díky kterému

---

¹³¹ Čsl. strana národně socialistická v Domažlicích. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 1. 1945. ISSN 1805-1650.

¹³² *Kronika města Domažlic 1995* [online]. Městský úřad Domažlice, 1995 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.domazlice.eu/o-domazlicich/kronika-mesta/?page=2>, str. 15

¹³³ *Historie. ZŠ a OŠ Horšovský Týn: Škola pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami* [online]. Horšovský Týn, 2009 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://zs-os.webnode.cz/spolecne-informace/o-skole/historie/>

mohl pomocí motáku udržovat kontakt se světem i s rodinou. Během svého věznění začal Jaroš vydávat vlastní vězeňské noviny pomocí kterých chtěl informovat ostatní vězně o situaci na frontách, kterou se každý večer dozvídal od strážmistra Vítka. Díky němu tak mnoho vězňů ani během smutných časů jejich věznění, neztrácelo naději.

Bezprostředně po válce stál Jaroš v čele čtyřčlenného Ústředního národního výboru hlavního města Prahy, kde mu byla svěřena na starost kultura a školství. Poté navázal na bývalé pokusné školy a začal pořádat výstavy československého školství u nás i v zahraničí. V roce 1952 veřejně vystoupil proti zkrácení doby studia na gymnáziích a o rok později proti zákonu deformující školský zákon z roku 1948. Za tuto činnost byl odvolán z funkce v ÚNV hlavního města Prahy a zbaven zde členství. Rok působil na ministerstvu zahraničí a poté se stal ředitelem osmileté střední školy v Praze – Na Smetance.¹³⁴

Rudolf Svačina byl celý život velmi aktivní. Velice blízko měl k dudácké muzice. Od roku 1926 pořádal se svou kapelou tzv. Chodské večery, také založil Chodskou družinu, s kterou byl začátkem okupace několikrát hrát v pražském rozhlase. Mimo jiné začal vydávat nový časopis pro mládež na Chodsku.¹³⁵ Avšak roku 1949 byla zcela zastavena činnost celé družiny a byla mu zakázána jakákoliv národopisná činnost v rozhlase a na veřejnosti. Nicméně více jak třicet let jezdil s bratrem po republice a seznamovali občany s Chodskem a dudáckou muzikou. Byl také spisovatelsky činný. Kromě již výše zmíněné knihy o Edvardu Benešovi, napsal také několik knih o životě T. G. Masaryka.¹³⁶ Po válce se k jeho dílům připojily publikace jako *Z kraje Kozinova*, *Dudáci na Chodsku* či *Obrázky z Chodska*.¹³⁷ Vítězný únor sebou však přinesl mnoho omezení, a tak byla během těchto let Svačina publikační i spisovatelská činnost nadvakrát pozastavena. Nicméně po roce 1989 začal publikovat v nejrůznějších periodikách nanovo. Navíc se i on sám stal námětem několika novinových článků či rozhovorů.

Stejně jako Svačina byl i Jaroš velmi spisovatelsky činný. Mezi jeho nejvýznamnější knihy patří například cestopis *Světla září nad Tiranou*¹³⁸ či *Pražské školství v prvním roce*

---

¹³⁴ FREY, Ladislav. *Sedmdesát let Václava Jaroše*. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského – ústřední pedagogická knihovna ČSSR, 1968., str. 4-5

¹³⁵ Nový časopis pro mládež. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 3. 1947. ISSN 1805-1650.

¹³⁶ SVAČINA, Rudolf. *Naši velikáni. Tatiček Masaryk*. Praha: Jan Kobes. 1934.; SVAČINA, Rudolf. *Prezident osvoboditel*. Kvíčovice, 1936.; SVAČINA, Rudolf. *Bude se na nás dívat – život v soukromí, smrt a pohřeb presidenta Osvoboditele*. Praha: Jan Kobes, 1937.

¹³⁷ SVAČINA, Rudolf. *Obrázky z Chodska*. Praha: Jan Kobes. 1940.; SVAČINA, Rudolf. *Z kraje Kozinova*. Domažlice: Rudolf Svačina. 1945.; SVAČINA, Rudolf. *Dudáci na Chodsku*. Plzeň: Grafické závody. 1946.

¹³⁸ JAROŠ, Václav. *Světla září nad Tiranou: Albánie včera a dnes*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1959.

pětiletky.¹³⁹ Se svým kolegou Karlem Adamem napsal také několik učebnic určeným učitelům českého jazyka – například *Škola správné češtiny*¹⁴⁰ nebo *Nové diktáty*¹⁴¹. Publikoval také v nejrůznějších časopisech a sbornících, a dokonce se i jeho život stal ústřední myšlenkou několika rozhovorů a novinových článků. Roku 1958 odešel do penze. Dva roky předtím mu byl udělen titul Zasloužilý učitel a tentýž rok propůjčen Řád práce, roku 1963 byl pak poctěn Cenou hlavního města Prahy za zásluhy o pražské školství a kulturu a mnohými dalšími oceněními.¹⁴² Až do své smrti se naplno věnoval tvůrčí činnosti. Spolu s členy Socialistického sdružení učitelů se pustil do psaní dějin Sdružení. Tato myšlenka se rychle rozrostla a roku 1968 vyšel první sborník.¹⁴³

K výročí Svačinových devadesátých pátých narozenin byl jmenován čestným občanem města Domažlice.¹⁴⁴ Zemřel jako nejstarší občan Domažlic 28. prosince roku 1997 ve věku téměř devadesáti osmi let.¹⁴⁵

Václav Jaroš zemřel v červenci roku 1970. Za svůj život napsal několik knih, publikoval v časopisech i ve sbornících, byl politicky činný a zasadil se o kvalitu československého školství.

Oba muži vedli poměrně odlišný život. Hlavní rozdíly v osobních životech obou mužů můžeme spatřovat hlavně v jejich politickém přesvědčení a místě vykonávání pedagogické praxe. Je možné, že určitou roli sehrál u obou také geografický původ, který mohl jistým způsobem ovlivnit jejich názorové směřování. Jeden pocházel z česko-německého pomezí a tíhl tak k národovectví. Druhý pocházel z průmyslové, čistě české Prahy a směřoval proto spíše k zaměření se na sociální problémy. Společnou měli lásku k českému národu a učitelství, které se jim stalo celoživotní vášní a náplní. Hlavním společným znakem jejich životů je však fakt, že oba na vlastní kůži silně pocítili nacistickou perzekuci v době okupace národa a oba byli někdy v průběhu války vězněni za různě velký projev nesouhlasu s nacistickým režimem.

---

¹³⁹ JAROŠ, Václav. *Pražské školství v prvním roce pětiletky*. Praha: Pražské nakladatelství, 1949.

¹⁴⁰ ADAM, Karel a Václav JAROŠ. *Škola správné češtiny: Přehled mluvnice a pravopisu se 150 testy a jejich vypracováním, s 50 diktáty a s abecedním rejstříkem*. Praha: Hokr, 1946.

¹⁴¹ ADAM, Karel a Václav JAROŠ. *Nové diktáty: Tabulované výňatky z děl českých spisovatelů*. Praha: Zemská rada osvětová, 1947.

¹⁴² *Národní archiv v Praze, osobní fond – Václav Jaroš, personálie a vyznamenání*. Praha 1968, str. 34

¹⁴³ FREY, Ladislav. *Sedmdesát let Václava Jaroše*. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského – ústřední pedagogická knihovna ČSSR, 1968., str. 6

¹⁴⁴ *Kronika města Domažlic 1995* [online]. Městský úřad Domažlice, 1995 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.domazlice.eu/o-domazlicich/kronika-mesta/?page=2>, str. 16

¹⁴⁵ *Kronika města Domažlic 1997* [online]. Městský úřad Domažlice, 1997 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.domazlice.eu/o-domazlicich/kronika-mesta/?page=2>, str. 23

Z výše uvedeného stručného přehledu zážitků s vězněním u obou mužů nám vychází, že zkušenosti každého byly poměrně odlišné, a to nejen délkou a místem pobytu, ale také činností vykonávanou během jejich věznění. Další odlišnost můžeme vnímat u lidí, se kterými oba přicházeli do kontaktu během svého věznění, rozdílná je též intenzita a rozmanitost těchto kontaktů. Z paměti také jasně vyplývá, že každý své věznění prožíval jinak, nicméně oba se považovali za veliké vlastence a snažili se počínat si co nejlépe, aby jejich činy neměly negativní dopad na lidi kolem nich. Svědectví o Svačinově i Jarošově charakterním chování můžeme nalézt i v jejich pozůstalostech v archivech, a to zejména v podobě dopisů od jejich přátel a známých. Dále je patrné, že za své přežití vděčí v určitých ohledech svým sociálním vazbám a kvalitnímu vzdělání, které jim oběma zajistilo o něco lepší zacházení či přímo postavení během doby jejich věznění. Mnoho nám o tom vypovídá Svačinovo časté přeřazování na lepší pracovní pozice, které bylo zřejmým dokladem jeho známosti či přímo přátelství s výše postavenými vězni, mezi které patřili například vězeňští kápoové.

Osobní vnímání prožitků se ale netýká jen dvou dotyčných, ale pravděpodobně všech, do jejichž paměti jsem měla během psaní práce možnost nahlédnout. Lze jen těžko prožítí takovýchto příkoří soudit zcela objektivně, zvláště pokud je člověk zažil na vlastní kůži. Každý, jehož se nějakým způsobem nacistická perzekuce či přímo nacistické věznění nějak dotklo, bude mít své vlastní subjektivní vidění skutečnosti.

Závěr

Bakalářská práce se pokusila odpovědět na otázku, zda lze věznění Rudolfa Svačiny a Václava Jaroše označit za typické, tedy na kolik jsou jimi prožité zkušenosti srovnatelné se zkušenostmi typickými pro osoby, které také prošly nacistickým vězněním s ohledem na délku věznění a naději na přežití v dané vězeňské instituci či koncentračním táboře.

Podle nejnovějších poznatků Vojenského historického ústavu v Praze zahynulo v letech 1939-1945 okolo tři sta čtyřiceti tři tisíc občanů Protektorátu Čechy a Morava v důsledku německých nacistických perzekucí, z toho největší část tvoří osoby vězněné v nacistických táborech, věznicích, popravení, oběti krutých výslechů a pochodů smrti.¹⁴⁶ Celkové číslo v sobě také zahrnuje Čechoslováky padlé na některé z front druhé světové války, Romy či civilisty, kteří zahynuli během bombardování. Přesný počet osob vězněných během okupace je poměrně obtížné určit, jelikož čísla často nejsou úplná. Z většiny v sobě nezahrnují všechny vězněné osoby, popřípadě údaje z dochovaných materiálů a kartoték nejsou kompletní, jdou také velmi obtížně dohledat. Nicméně při jednom z šetření byla zpracována kartotéka osob vězněných v koncentračních táborech, která dokládá údaj o zhruba tři sta padesáti tisících vězněných československých občanech.¹⁴⁷ Na základě prostudované sekundární literatury lze obecně říct, že počet vězňů vzrostl především po atentátu na zastupujícího říšského protektora, a hlavně v posledních měsících války, kdy nacisté museli likvidovat koncentrační tábory s postupující Rudou armádou směrem na západ. Vězni, kteří nezemřeli nebo nebyli popraveni, pak většinou zůstávali v některém z táborů či vězeňských institucí až do konce války.

Přímo v Malé pevnosti Terezín zahynulo okolo dvou tisíc šesti set vězňů z celkového počtu třiceti dvou tisíc vězňů, kteří terezínskou pevností prošli, jelikož Malá pevnost sloužila spíše jako přechodné místo, odkud byli vězni dále rozváženi do koncentračních či vyhlazovacích táborů.¹⁴⁸ V koncentračním táboře Flossenbürg počet československých vězňů neustále kolísal. Poslední dochovaný údaj z ledna roku 1945 vypovídá o počtu okolo tisíc

---

¹⁴⁶ KÝR, Aleš. *Počet Čechoslováků vězněných a popravených za nacistické okupace* [elektronická pošta]. Message to: anna.krat@post.cz. 17.3. 2021 10:30 [cit. 2021-03-26]. Osobní komunikace.

¹⁴⁷ ŠKORPIL, Pavel. K problematice počtu československých obětí nacionálně socialistického Německa v letech 1938-1945. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1993, s. 132. ISBN 80-85433-24-9., str. 61

¹⁴⁸ Policejní věznice v Malé pevnosti. *Památník Terezín* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2017 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/policejni-veznice-v-male-pevnosti>

čtyři sta vězňů.¹⁴⁹ Počet vězňů na Pankráci čítal v rámci jednoho období až tři a půl tisíce osob, nicméně jejich počet neustále kolísal, jelikož vězni byli nepřetržitě odvázeni do říše před soud, do jiných věznic či přímo do koncentračních táborů. Od roku 1943 docházelo k popravám vykonávaným přímo ve věznici, takto skončil život zhruba tisíce sedmdesáti vězňům.¹⁵⁰

Na základě neúplných seznamů prošlo koncentračními tábory přibližně okolo pěti tisíc českých a moravských učitelů, z nichž šest set padesát osob zahynulo v důsledku podmínek věznění a tři sta devadesát dva jich bylo popraveno. Jejich šance na přežití však byly nesrovnatelně větší oproti Židům, kde zhruba každého pátého židovského vězně čekala smrt.¹⁵¹

Z pankrácké věznice v Praze byli vězni nejčastěji převáženi k soudu do říše, jak nám to dokládá prostudovaná literatura, ale také paměti Václava Jaroše. Nebylo zvykem, aby byl někdo delší dobu ve vyšetřovací vazbě bez proběhlého soudního řízení, jako tomu bylo v případě Jaroše, který byl devět měsíců držen ve věznici bez soudního prošetření důvodů jeho zatčení. Stejně tak nebylo typické, aby byl člověk zatčen a vězněn nadvakrát a ještě, aby druhé věznění přežil jako v případě Rudolfa Svačiny, který byl nejdříve v koncentračním táboře Flossenbürg a o více než rok později se stal vězněm v Malé pevnosti Terezín. Lidé uvězněni podruhé byli jako nenapravitelní vězni již většinou popravováni v některém z likvidačních táborů.

Jen těžko tak můžeme označit věznění Svačiny i Jaroše za typické. U Rudolfa Svačiny je nezvyklá podoba jeho věznění, u Václava Jaroše potom délka vazby. Nicméně označit jakékoliv věznění za typické pravděpodobně úplně nelze, jelikož každý jedinec si prošel něčím jiným a každý své zkušenosti také jinak subjektivně hodnotil a zpětně prožíval. Během nacistické okupace byli zároveň nejrůznější lidé věznění za různé přečiny a každému byl také často vyměřen jiný trest. V té době platilo, že mnoho zkušeností s vězněním mohlo být jen souhrou několika faktorů, kterými mohli být například spoluvězni, dozorcí či fyzická kondice jedince. V mnoho případech mohlo také určitou roli sehrát prosté štěstí, ke kterému se mnoho vězněných upínalo.

---

¹⁴⁹ HÁJKOVÁ, Alena. Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem? In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1996, s. 168. ISBN 80-85433-25-7., str. 30

¹⁵⁰ KAFKOVÁ, Alena a Aleš KÝR. *Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)*. In: *Historická penologie: časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. 7. 2009., str. 30

¹⁵¹ ČONDL, Karel a Tomáš PASÁK. *Čeští učitelé v protifašistickém odboji 1939-1945: sborník studií a vzpomínek*. Praha: Práce, 1978., str. 30

Z paměti obou vězňů vychází jasně najevo, že velikou výhodou u obou byly jejich sociální kontakty, ať už ty, které si udělali mimo vězeňské instituce, nebo ty, které díky svým povahám dokázali navázat během jejich věznění. Je také dosti možné, že určitou roli v tom hrálo jejich společenské konexe a prestiž, které se učitelům v té době poměrně dostávalo a která jim také dopomáhala udržet si lepší postavení, přátelské kontakty a tím tak zvyšovat jejich šanci na přežití.

Do budoucna by šlo práci rozšířit o další rozdílné zkušenosti s vězněním z dob nacistické okupace, případně osobní vnímání dalšího z řad učitelů. Práce by šla také obohatit o porovnání rozdílné situace českých škol v pohraničí a v hlavním městě. Zajímavým srovnávacím prvkem by mohlo být věznění prožité z ženské perspektivy. Dále by bylo možné zaměřit se na osudy českých obecních škol během existence Protektorátu Čechy a Morava.

Cílem této práce bylo mimo jiné zobrazit životní osudy dvou českých učitelů a ukázat, že ačkoliv mohly být jejich životní cesty odlišné a v některých směrech se možná i zcela rozcházel, doba okupace spojená s působením nacistické ideologie nedělala rozdíly a za své přesvědčení musel zaplatit každý jedinec, ať už bylo jeho smýšlení jakékoliv. V bakalářské práci byla ukázána krutost a nesmyslnost této doby na životě dvou mužů z řad českého učitelstva, kteří navzdory značné životní překážce a ohrožení vlastního života dokázali pozitivně ovlivnit nejen svůj život a životy lidí okolo sebe, ale dokonce byli oba velkým přínosem pro oblast školství.

Chronologie života Rudolfa Svačiny	Chronologie života Václava Jaroše
24. února 1900 narozen v Kolovči	26. srpna 1898 narozen v Psárech u Prahy
1906 povinná školní docházka, 1911 studia v Domažlicích	1904 obecná škola v Dolních Jirčanech, poté měšťanská škola v Jílové
1918 učitelský ústav v Praze	1916 učitelský ústav v Praze
1919 maturitní zkouška	1917 odveden na frontu
Učitelská léta	
1920 první pracovní místo jako učitel v Úboči, od roku 1922 učitelem v ústavu pro hluchoněmé děti v Dolní Lukavici	1919 začal vyučovat na venkovských školách v okolí Jílovce, poté působil na škole v Praze na Vinohradech
1924 učitelem ve Lštění	13 let vyučoval na škole Praha-Michle
1924 vyšla Svačinova příručka o ručních pracích pro učitele	1924-1939 tajemníkem Školy vysokých studií pedagogických v Praze
1925 učitelem v Buškovcích	1928 redaktorem Věstníku Školy vysokých studií pedagogických v Praze
1926 jmenován Okresním školským výborem na místo řídícího učitele v Kvičovicích	1928 vstoupil do KSČ
1939 nastoupil v Domažlicích jako učitel na pomocné škole	1929-1939 administrativním ředitelem Československé soukromé pedagogické fakulty
Období 2. světové války	
23. březen 1940 zatčen v Domažlicích	1939 zapojení do komunistického odboje
13. prosince 1941 propuštěn z koncentračního tábora Flossenbürg	1943 zatčen a devět měsíců vězněn v pankrácké věznici
28. května 1943 opět zatčen a vězněn na gestapu v Klatovech, následně v Terezíně – 10. května 1945 návrat domů	Od roku 1943 do konce války zapojen v ilegálním učitelského hnutí
Život ve druhé polovině 20. století	
1946 nominován za národně socialistickou stranu do Ústavodárného národního shromáždění	1945-1948 kulturním a školským referentem hlavního města Prahy
1948 přeložen jako učitel na obecnou školu ve Stodu	1948-1951 kulturním, školským, tělovýchovným a propagačním referentem

1949 ředitelem zvláštní školy v Poběžovicích; 1950 zakázána jakákoliv národopisná činnost, zastavena činnost jeho spolku Chodská družina	1951-1953 referentem pro školství, vědy a umění
1950-1960 ředitelem zvláštní školy v Horšovském Týně	1956 vyznamenání Zasloužilý učitel
Od roku 1960 v důchodu	Od roku 1958 v důchodu
1968 zvolen prvním předsedou Okresního výboru strany českých socialistů	1958 vyznamenání Nositel Řádu práce
1968 částečně povolena redaktorská a aktivistická činnost	1960 Čestný odznak Svazu československo-sovětského přátelství (SČSP) za záslužnou činnost v SČSP
1972 natočen s Rudolfem dokumentární pořad o dudácké muzice (vysíláno o rok později)	1963 Cena hlavního města Prahy
Poslední roky života	
1989 začal opět naplno publikovat	1965 Pamětní medaile k 20. výročí osvobození ČSSR
27. února 1995 jmenován čestným občanem města Domažlice	1967 Čestný odznak SČSP I. Stupně
1996 vyznamenání Za věrnost 1939-1945	1967 Čestná medaile za zásluhy o československo-sovětské přátelství
28. prosince 1997 zemřel	17. července 1970 zemřel

Zdroje

Archiv města Plzeň, inventář osobní pozůstalosti – Rudolf Svačina, Plzeň 1983.

Národní archiv v Praze, osobní fond – Václav Jaroš, personálie a vyznamenání, Praha 1968.

JAROŠ, Václav. *Zápisky politického vězně*. Praha, 1945. Praha: Národní archiv.

SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 1. díl. Rok 1900-1944*. Domažlice. Plzeň: Archiv města Plzeň.

SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 2. díl*. Domažlice, 1946. Plzeň: Archiv města Plzeň.

SVAČINA, Rudolf. *Kronika mého života: 3. díl. Mé články, otištěné v různých novinách a časopisech, nebo články psané o mně od 21. prosince 189 – od konce komunistického režimu až do mé smrti*. Domažlice. Plzeň: Archiv města Plzeň.

ADAM, Karel a Václav JAROŠ. *Nové diktáty: Tabulované výňatky z děl českých spisovatelů*. Praha: Zemská rada osvětová, 1947.

ADAM, Karel a Václav JAROŠ. *Škola správné češtiny: Přehled mluvnice a pravopisu se 150 testy a jejich vypracováním, s 50 diktáty a s abecedním rejstříkem*. Praha: Hokr, 1946.

BENEŠOVÁ, Miroslava. *Situace v Terezíně po skončení války*. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1990, s. 107. ISBN 80-7047-034-8.

BLODIG, Vojtěch a Miroslava LANGHAMEROVÁ. *Malá pevnost Terezín 1940–1945: průvodce stálou expozicí v Muzeu Malé pevnosti v Terezíně*. Praha: V ráji, 2009. ISBN 978-80-86758-62-6.

BOSÁK, František. *Česká škola v době nacistického útlaku: Příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1969.

BOUČKOVÁ, Michaela. *Mimořádný lidový soud v Litoměřicích 1945–1948*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

BRANDES, Detlef a Petr DVOŘÁČEK. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-017-6.

BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: Z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku*. Cheb: Svět křídel, 2015. ISBN 978-80-87567-69-2.

ČONDL, Karel a Tomáš PASÁK. *Čeští učitelé v protifašistickém odboji 1939-1945: sborník studií a vzpomínek*. Praha: Práce, 1978.

Čsl. strana národně socialistická v Domažlicích. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 1. 1945. ISSN 1805-1650.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. ISBN 80-7004-085-8.

Dokumentární odd. Památníku Terezín. Příspěvek k otázce struktury vězňů Malé pevnosti Terezín v letech 1944-45. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1974, s. 95.

Drobnosti ze Staňkova. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 3. 1947. ISSN 1805-1650.

DUFFACK, J. J. *Dr. Joseph Goebbels: poznání a propaganda: komentovaný překlad vybraných projevů*. 2. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-1009-6.

FRAJDL, Jiří. *Nacistická perzekuce v českých zemích*. Praha: Křesťanskosociální hnutí ve spolupráci s Historickodokumentační komisí KČP, 2003. ISBN 80-239-1603-3.

FREY, Ladislav. *Sedmdesát let Václava Jaroše*. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského – ústřední pedagogická knihovna ČSSR, 1968.

FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4.

GLÜCKLICH, Julius. *Kamil Krofta*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947.

HAVLÍKOVÁ, Jana. *Museli pracovat pro Říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války: Státní ústřední archiv v Praze – Archivní areál Chodovec 1. duben–9. květen 2004: doprovodná publikace k výstavě pořádané Státním ústředním archivem v Praze, Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Kanceláří pro oběti nacismu ČNFB: katalog výstavy*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004. ISBN 80-86712-06-0.

HAZDRA, Zdeněk. Šlechtici demokracie: František, Antonín a Zdeněk-Bořek Dohalští. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 2007, s. 188. ISBN 80-85433-96-6.

HÁJKOVÁ, Alena. Kolik občanů z Čech a Moravy prošlo za války Flossenbürgem? In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1996, s. 168. ISBN 80-85433-25-7.

Historie. KZ – *Gedenkstätte Flossenbürg* [online]. Flossenbürg: Památník koncentračního tábora Flossenbürg, 2019 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.gedenkstaette-flossenbuerg.de/cs/historie/flossenbuerg>

Historie. ZŠ a OŠ Horšovský Týn: *Škola pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami* [online]. Horšovský Týn, 2009 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://zs-os.webnode.cz/spolecne-informace/o-skole/historie/>

Historie – Buškovice. *Oficiální stránky města Podbořany* [online]. Podbořany: Městský úřad Podbořany [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.podborany.net/mesto-1/historie/buskovice/>

Historie – Památník Hodonín u Kunštátu. *Hodonín u Kunštátu* [online]. Brno: Muzeum romské kultury, 2018 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/historie/>

Historie – Památník Lety u Písku. *Lety u Písku* [online]. Brno: Muzeum romské kultury, 2018 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://letypamatnik.cz/historie/>

HOŘÁK, Martin a Tomáš JELÍNEK, ed. *Nacistická perzekuce obyvatel českých zemí: studijní materiál pro učitele dějepisu*. Praha: Živá paměť v nakladatelství Galén, 2006. ISBN 80-7262-393-1.

Jan Smudek. In: *Fronta* [online]. Praha, 2008 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/dotaz/jan-smudek>

JAROŠ, Václav. *Jak jsem se dostal na Pankrác*. In: ČONDL, Karel a Tomáš PASÁK. *Čeští učitelé v protifašistickém odboji 1939-1945: sborník studií a vzpomínek*. Praha: Práce, 1978.

JAROŠ, Václav. *Pražské školství v prvním roce pětiletky*. Praha: Pražské nakladatelství, 1949.

JAROŠ, Václav. *Světla září nad Tiranou: Albánie včera a dnes*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1959.

JOZA, Jaroslav. Příčiny zatýkání vězňů v Malé pevnosti Terezín. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, s. 52.

KAFKOVÁ, Alena a Aleš KÝR. *Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)*. In: *Historická penologie: časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii*. 7. 2009.

KAMÍNEK, Miroslav. *K padesátinám Václava Jaroše: Padesát vzpomínek*. Praha: [s.n.], 1948.

KODEDOVÁ, Oldřiška. *Učitelé v práci a v boji: sborník vzpomínek a studií 1848-1918*. Praha: Práce, 1971.

Koncentrační tábor pro Židy, tzv. terezínské ghetto. *Památník Terezín* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2017 [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/koncentracni-tabor-pro-zidy-tzv-ghetto-terezin>

Kronika města Domažlic 1995 [online]. Městský úřad Domažlice, 1995 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.domazlice.eu/o-domazlicich/kronika-mesta/?page=2>

Kronika města Domažlic 1997 [online]. Městský úřad Domažlice, 1997 [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.domazlice.eu/o-domazlicich/kronika-mesta/?page=2>

Křišťálová noc: Tisíce rozbitých výloh, 91 mrtvých a 30 tisíc lidí poslaných do koncentračních táborů. *Refresher* [online]. Praha, 2018 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://refresher.cz/60004-Kristalova-noc-Tisice-rozbitych-vyloh-91-mrtvych-a-30-tisic-lidi-poslanych-do-koncentracnich-taboru>

KULIŠOVÁ, Táňa. *Malá pevnost Terezín – Národní hřbitov – Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1956.

KÝR, Aleš. Historie. *Vazební věznice Praha Pankrác: Vězeňská služba ČR* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2010 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-pankrac/informacni-servis/historie/>

KÝR, Aleš. *Počet Čechoslováků vězněných a popravených za nacistické okupace* [elektronická pošta]. Message to: anna.krat@post.cz. 17.3. 2021 10:30 [cit. 2021-03-26]. Osobní komunikace.

LANGHAMEROVÁ, Miroslava. Životní podmínky vězňů v policejní věznici Terezín v letech 1940-1945. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 2018, s. 126. ISBN 978-80-88052-14-2.

MAINUŠ, František. *Totální nasazení: Češi na pracích v Německu 1939-1945*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1970.

MENCLOVÁ, Šárka. *Život v domažlickém pohraničí za druhé světové války*. České Budějovice, 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Mladé snahy. *Škola našeho venkova: měsíčník věnovaný praxi škol malotřídních a zájmům stavu učitelstva venkovského*. 24. 1931. ISSN 2570-6667.

NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0945-4.

NOVÁK, Václav a kol. *Malá pevnost Terezín*. 2. Praha: Naše vojsko, 1988.

Nový časopis pro mládež. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 3. 1947. ISSN 1805-1650.

Obecná škola – klasifikace, známkování. *Školákem v Protektorátu* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2016 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=45

OTTE, Anton. *Židé v Sudetech: Die Juden im Sudetenland*. Praha: Česká křesťanská akademie, 2000. ISBN 80-85795-35-3.

PASÁK, T. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*, 1980.

Podívejte se, jak dnes chátrá kladenská Poldovka, dřívější ocelářská chloubka. *Podnikatel.cz* [online]. Praha, 2013 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/podivejte-se-jak-dnes-chatra-kladenska-poldovka-drivejsi-ocelarska-chloubka/>

Policejní věznice v Malé pevnosti. *Památník Terezín* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2017 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/policejni-veznice-v-male-pevnosti>

POLONCARZ, Marek. *Policejní věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín*. In: *Terezínské studie a dokumenty 2000*. Praha: Institut Terezínské iniciativy, 2000. ISBN 80-200-0399-1.

ROTHKIRCHEN, Livia a kol. *Osud Židů v Protektorátu 1939-1945*. Praha: Trizonia, 1991. ISBN 80-85270-01-3.

Rudolf Svačina. *Encyklopedie Plzeň* [online]. Plzeň: Encyklopedie Plzeň, 2019 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=542

SAILER, Vojtěch. *Byli jsme tři lékaři*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1972. ISBN 45-003-72.

STEHLÍKOVÁ, Blanka. Na okraj kreseb vzniklých na Malé pevnosti. In: *Terezínské listy*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1977, s. 56.

ŠVAČINA, Rudolf. *Dudáci na Chodsku*. Plzeň: Grafické závody. 1946.

ŠVAČINA, Rudolf. *Naši velikáni. Tatiček Masaryk*. Praha: Jan Kobes. 1934.

ŠVAČINA, Rudolf. *Obrázky z Chodska*. Praha: Jan Kobes. 1940.

ŠVAČINA, Rudolf. *Prezident dr. Eduard Beneš*. Kvíčovice, 1935.

ŠVAČINA, Rudolf. *Prezident dr. Eduard Beneš. Z jasných i těžkých chvil našeho druhého prezidenta*. Praha: Jan Kobes, 1938.

ŠVAČINA, Rudolf. *Z kraje Kozinova*. Domažlice: Rudolf Svačina. 1945.

ŠVAČINA, Rudolf. Za br. Zdeňkem Bořkem Dohalským z Dohalic. *Svobodný směr: deník Československé strany národně socialistické*. Plzeň: Akční výbor Čs. strany národně socialistické. 2. 1946. ISSN 1805-1650.

SVOBODOVÁ, Jana a Hana KREJČOVÁ. *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939-1945*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. ISBN 80-85800-XX-X.

Školství za Protektorátu: Typy škol. *Školákem v Protektorátu* [online]. Terezín: Památník Terezín, 2016 [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

ŠKORPIL, Pavel. K problematice počtu československých obětí nacionálně socialistického Německa v letech 1938-1945. In: *Terezínské listy: Sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 1993, s. 132. ISBN 80-85433-24-9.

THIELE, Vladimír a Karel REMEŠ. *Žalují: pankrácká kalvárie I*. Praha: Orbis, 1946.

TYL, Otakar a Táňa KULIŠOVÁ. *Terezín: Malá pevnost Ghetto*. Praha: Naše vojsko, 1955.

UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězňenských osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. ISBN 80-239-9417-4.

VEČEŘA, Pavel. *Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů. K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939-1945)*. Mediální studia. Praha: Českomoravský novinář, 2007, roč. 2007, č. 3. ISSN 1801-9978.

WELCH, David. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. New York: Routledge, 2002. ISBN 0-203-93014-2.